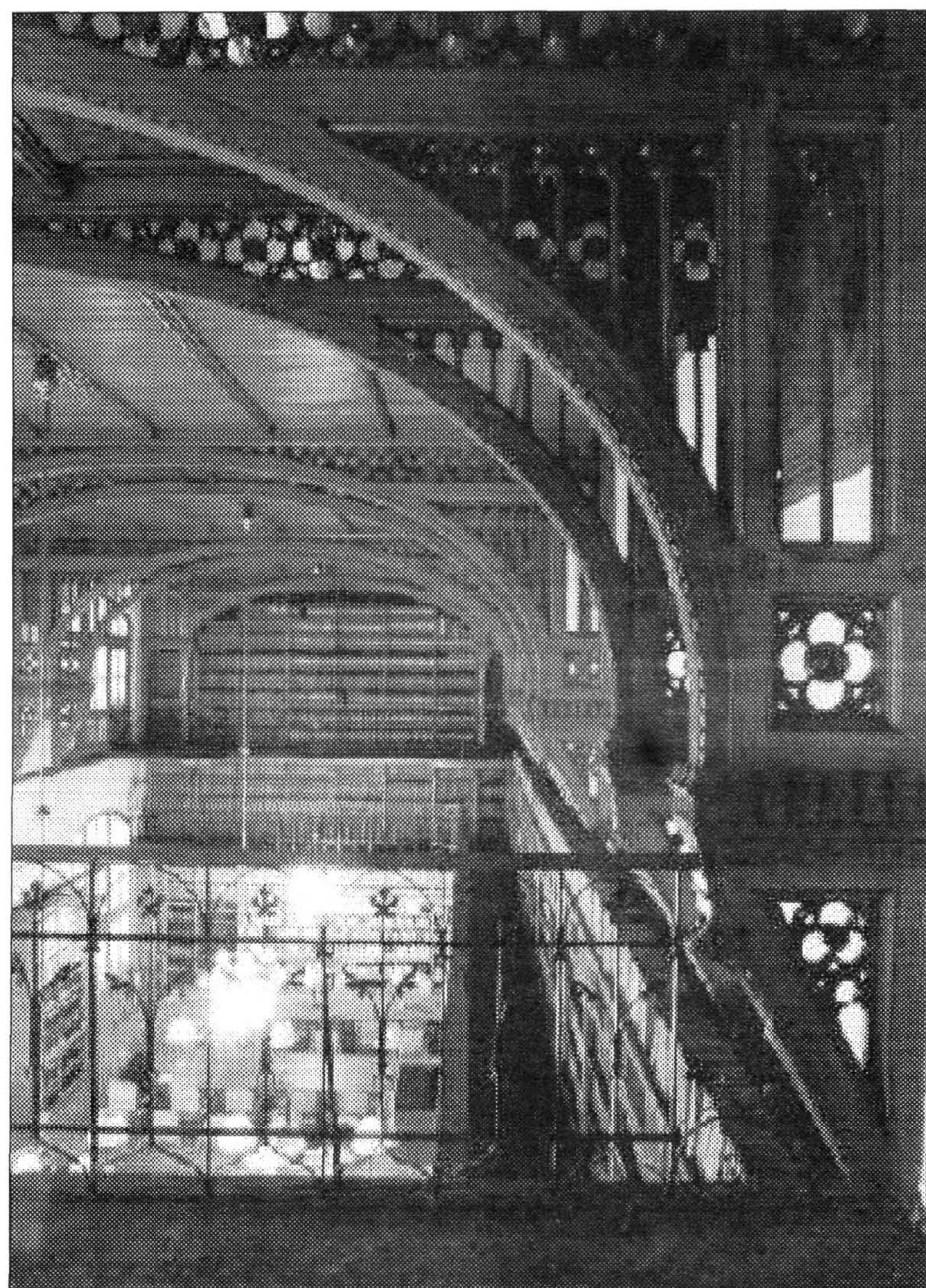

könyv
könyvtár
könyvtáros

2000
június

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

9. évfolyam 6. szám

2000. június

Tartalom

Könyvtárpolitika

A minőség kora a könyvtárban 3

Műhelykérdések

Monok István: A magyar könyvtárak lehetőségei a tartalomszolgáltatásban 18

Redl Károly: Az Országgyűlési Könyvtár mint a törvényhozás könyvtára 24

Bánkeszi Katalin: A Neumann-ház az Internet Galaxison 29

Fórum

Koltay Tibor: Kell-e az információtudomány a Könyvtárosok kézikönyvébe? 33

Extra Hungariam

Sz. Nagy Lajos: A finn oktatási minisztérium könyvtárpolitikai programja
2000–2004 36

Konferenciák

A muzeális könyvállományt őrző gyűjtemények első találkozója 42

P. Vásárhelyi Judit: A Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségé-
nek nyilvántartásai 44

Könyv

–ri–ko: Katalógustörténet, s ami a történetből következik 50

Nagy Júlia: Könyv az olvasóktól – az olvasásról 52

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 55

Lapunk e számában az Országgyűlési Könyvtárról készült fotók szerepelnek

From the contents

The age of quality in libraries (papers by Ágnes Téglási, Judit Skaliczki, Éva Zalai-Kovács and Ákos Herman) (3);

István Monok: The opportunities of Hungarian libraries for content provision (18);

Károly Redl: The Library of the Hungarian Parliament as a library of the legislation (24)

Cikkeink szerzői

Bánkeszi Katalin, a Neumann-ház munkatársa; *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem Központi Könyvtára igazgatója; *Monok István*, az OSZK főigazgatója; *Nagy Júlia*, egyetemi hallgató; *Sz. Nagy Lajos*, a 3K szerkesztője; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatási igazgatója; *P. Vásárhelyi Judit*, az OSZK osztályvezetője

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,

Poprády Géza, dr. Tóth Elek

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az ETO-Print Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Balogh Mihály**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 3000 forint. Egy szám ára 250 forint

HU-ISSN 1216-6804

A minőség kora a könyvtárban

Ex Oriente lux – volt szokás mondani, természetesen nem – elsősorban – arra gondolva, hogy a Nap keleten kel fel. De persze más irányokról is tudunk. Vigyázó szemünket Párizsra is volt szokás vetni. Tudjuk azt is, hogy egy-egy helység, város szimbolikussá vált annak kapcsán, hogy ott valami történt, valami megindult, ha azután persze másut bontakozott is ki, szökkent szádba, netán nem is egészen úgy, ahogy a „kirepítő fészek” sugalmái diktálták. A legemlékezetesebb ilyen város a magyar történelemben talán Cegléd, Kossuth Lajos toborzó beszéde kapcsán, pedig hát a későbbi kormányzó számos helyen toborzott. Mégis Cegléd maradt a honvédő harcba hívás klasszikus helye, olyannyira, hogy még historizálódott is. Dózsa György sohasem mondott beszédet Cegléden, Kossuth analógiájára azonban megköltetett róla is ez a legenda, és olyannyira életessé vált, hogy a legtöbben ma is oda képzelik a paraszthad megszervezésének, útba indításának nagy pillanatát. Ilyesféle szimbolikus helyek és pillanatok a mi szakmánkban is adódnak. Brüsszel – legalább könyvtárosok számára – immáron örökre a világbibliográfia megteremtésének, megteremtése gondolatának kipattantó helye lesz és marad, Párizs és Koppenhága – nekünk magyaroknak Berke Barnabásné révén és közvetítésével – szintén szakmai mementó, de Gödöllő is ilyesféle helyévé változott az ott megrendezett bibliográfiai kongresszus révén. E sorok írója úgy véli, hogy hasonló karrierre számíthat, legalábbis 2000 májusa óta Székesfehérvár is.

Pedig a jelek nem árulkodtak ilyesméről. Tulajdonképpen semmiről sem árulkodtak, szimbólumról legkevésbé. A Kodolányi János Főiskola Könyvtára az immár hagyományossá vált Kodolányi napok keretében szakmai tanácskozást szervezett május 5-én, *A minőség kora a könyvtárban* címmel.

Egynapos, tulajdonképpen csak egy délelőtti tanácskozás volt, kevés előadóval, és – mint kiderült – tulajdonképpen hozzászólások és vita nélkül. Nem is voltunk ott sokan, igaz, egy kisebb termet azért zsúfolásig megtöltöttünk, de a rendezvény, a tanácskozás messziről sem látszott hajazni mondjuk egy Vándorgyűlés plenáris ülésére, sőt, még sokkal kisebb összejövetelekre sem. Mi mégis azt hisszük, több évtizedre szóló, kiemelkedően jelentős esemény történt Székesfehérváron május 5-én, a Kodolányi Főiskola Könyvtára pedig jelképi konnotációkat fog kapni, neve hosszú időre összekapcsolódik a minőséggel, a minőségbiztosítással, a hazai könyvtári élet nagy fordulatával, az extenzív fejlődésből az intenzívre való áttéréssel.

A szerény kis meghívó azt ígérte, hogy *dr. Téglási Ágnes Változó könyvtárak – állandó minőség?*, *dr. Skaliczki Judit Stratégiai terv a minőségbiztosítás bevezetésére a könyvtárakban*, *Zalainé dr. Kovács Éva Minőségbiztosítás a könyvtárakban*, *dr. Herman Ákos* pedig *Minőségbiztosítás az OMIKK-ban: Minőség a könyvtárban, könyvtár a minőségért* címmel fog előadást tartani. Az előadókkal, külön-külön, vagy sajátos összeállításokban persze sokszor és sok helyütt találkozhattak, találkozhatnak a hazai könyvtárosok. Ilyen együttesük azonban kétségkívül jelentős

összejövetelről árulkodott, az előadói névsor sokat ígérőnek tűnt. Skaliczki Judit előadásának címében három alapszó volt: stratégia–minőségbiztosítás–bevezetés. És nem henyé cím volt, valóban erről szólt az előadás is, az egész tanácskozás is. És éppen ettől vált a fehérvári esemény országos ügygé, egy szakma fejlődési pályájának jelképi sugárzású fordulópontjává.

Kitűnő volt a tanácskozás megkomponálása is. Az előadások nem a protokollrendet követték, tartalmi összefüggés, egymásra rímelés volt közöttük, és az akinek van, annak adatik jegyében még az esetlegességek is valahogy a művészi ellenpontok szerepét kapták. Kivált a házigazda, a tanácskozást összehozó könyvtár-igazgatónő, *Beniczky Péterné* bevezető megjegyzései bizonyultak ilyen önmagukon túlmutató módon jelentősnek. Ő ugyanis, mintha csak provokálna, azt mondotta: beszélhetnek a tisztelt előadók, amiről csak akarnak, ő már előre bejelenti, hogy szerinte a minőségnek – könyvtári vonatkozásban – két eleme, tartóoszlopa van, jelesen a könyvtár állománya és maga a könyvtáros, a könyvtáros személye. Skaliczki Judit meg is jegyezte úgy előadása közepe felé: „Zsuzsa provokálni akart minket, de lám, az eddigiekből is kiderült-kiderülhetett, nekünk sincs más véleményünk. Épp erről van szó!”

A tanácskozás kompozíciójában dr. Téglási Ágnesnek jutott a felütés, az Auftakt szerepe. Kitűnően megfelelt neki. Téglási Ágnes hangolta rá a koncepcióra a kedélyeket is, az elméket is, ő alapozta meg a receptív hangulatot, és persze felvetette, felvillantotta a legfontosabb témákat.

Mivel előadásának tartalmát maximálisan fedte, előljáróban, mintegy megfejeelve a fogalmi tisztázást, a cím írásjeleivel foglalkozott Téglási Ágnes: vajon kérdővagy felkiáltójel lenne-e adekvát nemcsak a cím legvégén, de annak két kulcsfogalma, a változás és a minőség kapcsán? Döntsék ezt el a hallgatók, mondotta, ő maga úgy véli, a legjobb kombináció a kettős kérdő- illetve felkiáltójel lenne. Hisz változáson is milliófélét értünk, érthetünk, minőségen nem kevésbé, de ha mindkét kategóriát a könyvtárakra alkalmazzuk, ha ráadásul a minőség elé az állandó jelzőt illesztjük, a variációk és a kérdések, nyomatékok eloszlása a legkülönösebb képet mutatja, mutathatja. Nem véletlenül azzal kezdte a változás terminusának fejtegetését Téglási Ágnes, hogy emberekről szólt. Vannak, akik maguk változtatnak, előmozdítják, meghatározzák, „levevénylik” a változást. Persze kevesen vannak ilyenek. Ők a nagy, a meghatározó egyéniségek. Többen vannak, a döntő többséget alkotják, akik persze változnak, változtatnak is, de mintegy a körülmények nyomására, hatására, attól indítatva. És ez az utóbbi az alapmodell. Ha immáron nem emberekről, hanem könyvtárakról van szó, természetesnek kell tartanunk, hogy a könyvtárak változásai, változtatásai is kívülről vezényeltek. A külső körülmények, a külső környezeti tényezők hatására változnak a könyvtárak, a külső feltételek módosulásai generálják azt a mozgást, amellyel a könyvtárak felelnek a peremfeltételek változásaira, és e mozgások irányát, irányait is külső lökések determinálják. Persze változás és változás, változtatás s változtatás közt alapvető különbségek is lehetnek. Egy kis rajzzal illusztrálta ezt Téglási dr., harsány kacagást keltve a teremben. Az egyik rajzon két, mély gondba merült, ám fölöttébb kényelmesen ülő figura volt látható, amint lábukat egy hosszában elhelyezett asztalra téve ímígyen morfondíroznak: Hovatovább újjászervezésre lesz itt szükség. Nem beszéltek a levegőbe. A következő rajzon láthatóak voltak ugyanők, amint egy immár keresztbe állított asztalra teszik lábukat, hasonló kényelemben, de mintha már kevésbé elmélyült

gondolkozásban, a jól végzett munka örömeit élvezve. Ez a kis rajz, mindjárt a tanácskozás elején, nemcsak a hangulatot oldotta, nemcsak a légkört tette derűssé, arra is utalt, bármi hangozzék is el a későbbiekben, itt és ezúttal semmi sem értendő formálisan, jelszószerűen, amiről szó lesz, az nem szlogen, nem jelszó (az eszme majma), nem öncélú szakmai okoskodás, hanem valami egészen más.

Ezek után a változások tipikáját nyújtotta Téglási Ágnes. Szólt a drámai és a kevésbé drámai változásokról, a változások üteméről, jellegéről, intenzitásáról, a mozgások lassúságáról és gyorsaságáról, e mozgások egymáshoz képest való alakulásáról. Szólt arról is, hogy korántsem bizonyos, hogy egy óriáshajó (értsd nagykönyvtár) jobban felveszi, felveheti a hullámok, áramlások ritmusát, mint egy kicsiny. A kisebb, mozgékonyabb szervezetek (könyvtárak, könyvtári egységek) sokszor sokkal jobban tudnak „igazodni”. A nagy, a drámai változásoknak vannak hátulütői is. A könyvtárhhasználó, az olvasó például szinte soha nem drámai változtatásokra vágyik a szolgáltatásokat illetően. Kisebbsajta módosításokra, parányi elmozdulásokra van, lehet szükség igen sok esetben. Ráadásul a változásnak, változtatásnak van bizonyos kihordási ideje is. Görbével is ábrázolható menete van minden változásnak. Megszületik (elindul a vonal), felfél, megerősödik, majd csúcsra ér, hogy azután – ilyen vagy olyan ütemben, sebességgel – aláhulljon, újra a kezdővonalhoz közeledjen. (Ennek az ábrának a későbbiekben még lesz jelentősége, érdeemes megjegyezni.)

A változásokhoz, azok jellegéhez, tipikájához kapcsolta Téglási Ágnes a minőség kérdését. A minőség megőrzése, a minőség kitermelése, a minőség megvalósítása, a *minőség biztosítása* érdekében változtatunk, a minőségre ügyelve, azt biztosítva szenvedjük el a változásokat. Legalábbis erre lenne szükség. Hogy mi a minőség? Iskolás definícióba persze nem foglalható. Eddigi taxatív módszerét követve Téglási dr. öt típusát, öt válfaját, öt lehetséges megközelítést sorolta fel a minőségnek, amely – szerinte – lehet: transzcendens, termékközpontú, használóközpontú, előállítás-szemponú és értékközpontú. A transzcendens határozható meg a legkevésbé. Az evidenciaélményt kelt, a bizonyosság, a kétségbevonhatatlanság aurája veszi körül. Egyszerre a legtávolabbi, legegységesebb, egyúttal a leginkább személyes, mert személyi evidenciában megjelenő minőség. Sokkal köznapibb, fogalmilag sokkal jobban befogható a termékközpontúság. A termékekkel (és a szolgáltatások is termékek) előírások, normatívák, szabványok foglalkoznak. A minőséget, a termék minőségét ezek írják le, határozzák meg. A termék, a szolgáltatás ezek alapján minősíthető és minősítendő. Ismét bonyodalmasabb az ügy a használóközpontúság esetében. Ez átfedéseket is involvál az értékközpontúsággal. Végül is a használó számára értékes (értékközpontúság) termék, szolgáltatás nyújtása, előállítása, prezentálása szolgálja a használóközpontú minőség ügyét. És itt már a téma kellős közepében vagyunk, egyúttal a leggyakoribb, leginkább általános könyvtárosi alternatíváknál, tapasztalatoknál is. Azt értékeli-e a használó, azt tartja-e értéknek (használóközpontúság versus értékközpontúság) amit a könyvtáros? Lehet, a könyvtáros számára a katalógusa (címléírása, szakmai hitelessége) az érték. És az érték valóban. De vajon értékeli-e a használó? Kell-e neki? Úgy és olyanként kell-e neki? És itt lép képbe az előállítás-szemponútság. A könyvtáros előállítási processzusai (lásd címléírás, legyen az minél bővebb, minél szakszerűbb) csakúgy, mint a használóé. Mert a használó is előállít valamit az általunk nyújtott termék, szolgáltatás, információ alapján, abból kiindulva. Ki szakdolgozatot állít elő, ki – mondjuk egy

kampányolni kezdő politikus – tömeghatásra szánt beszédet, ki... de nem érdemes folytatni, a lista beláthatatlanul hosszú. És persze, hogy a dolog egyszerűbb legyen, ez az előállítási érték, minőség metszi az összes többi kategóriát. Vajon egyensúlyba hozhatók-e ezek egymással. Vajon harmonizálhatnak-e ezek egymással? Vajon összeegyeztethetők-e egyáltalán?

És persze vannak elvárások, mintegy a minőségek hatására, érdekében. Könyvtárosi és használói, olvasói elvárások. Miként módosíthatják ezek a már felvázolt, önmagában sem egyszerű modellt? Itt már az újdonság kérdése is belép. A változtatás, újítás vajon milyen fokú, milyen méretű, milyen intenzitású lehet, legyen? A változás, változtatás után el kell telnie valamennyi időnek, hogy az beépüljön a rendszerbe, szerves részévé váljon a képnek. És időnek kell eltelnie két változtatási mozgás, szándék, „mozdulat” között is. Akik még emlékeznek a változtatást leképező görbékre (időben szólunk), most maguk elé képzelhetik a felívelő, majd lehanyatló íveket. Ha akkor kezdünk újabb változtatásba, amikor az előző görbéje már a csúcson van, vagy éppen hanyatlani indult, csak igen sokára érünk megint a csúcsra. Holott, az optimális az lenne – a minőség szempontjából –, ha a csúcsok afféle fennsíkká szerveződnének. Ehhez viszont az kell, hogy az újabb változtatás már akkor megkezdődjön, beinduljon, amikor az előző íve még felfelé tart. Csak így, csak ekkor alakulnak a csúcspontok egymáshoz közeli pontokká, csak ekkor lesz, ekkor válik a minőség állandóvá (e ponton válhatott mindenki számára igazán érthetővé Téglási dr. előadásának címe: *Változó könyvtárak – állandó minőség?*) Mintegy az eddigieket összefoglalva mondhatta, hogy tehát a változás/változtatás folyamata szerves, organikus egységben van a minőség-gel. Így tehát szükséges az eddiginél is alaposabban szemügyre venni a változtatás/változás folyamatait. Hét pontba foglalta mondandóját Téglási Ágnes:

1. Miért van szükség változtatásra?
2. A szervezeti klíma alakítása;
3. Milyen természetű a változtatás?
4. Csapatkialakítás;
5. Erőforrások biztosítása;
6. Visszacsatolás, ellenőrzés;
7. A folyamat állandósítása.

Nem minden pont kifejtése igényel alaposabb kommentárt. Nyilvánvaló például, hogy az első pontban feltett kérdésre több tucatnyi válasz is adható. A fontos, hogy tudjuk, épp mos melyikről van szó. Mi történt, hogy változtatnunk kell.

Sokkal kényesebb kérdés a második pontban megfogalmazott. Ez egyenesen fundamentális jelentőségű Téglási dr. szerint. A klíma érzékenyen reagál minden változtatásra. A klíma pedig éppen az emberi tényező. Ha a szervezet, a keret – külső hatások függvényében – megváltozik, megváltozik a klíma is. Az emberi reakciók, alapállások is. És korántsem mindegy, hogy az emberek, a munkatársak hogyan hangolódnak át. Passzív elszenvedői-e a változásoknak, változtatásoknak, vagy interorientálják azt, azokat. Látnak-e benne lehetőséget, kihívást, „fantáziát”, vagy csak nyomasztó kényszert? Mitől függ a munkatársak reagálása a változásokra? Téglási Ágnes ezúttal is taxatív volt, ezúttal kilenc pontba foglalta a lehetőségeket:

1. a munkahelyi légkörtől;
2. a munkahely tradíciójától;
3. a kialakult normáktól;
4. a biztonságérzettől;
5. a bizalom fokától;
6. a személyiségjegyeiktől;
7. a változás módjától;
8. a változás ütemétől;
9. az egyéni elvárásoktól.

És e pontok értelmében, e pontok figyelembevételével mérhető le, állapítható meg a változások hatása a munkatársakra: munkavégzésükre, teljesítményükre, személyes elvárásaikra (félelmeikre és lehetőségeikre), valamint szociális kapcsolataikra is. Elég félelmetesen hangzik mindez, hisz ha igaz, akkor szuperóvatosságra talán nem, de roppant átgondolt, finomszerkezetében is tudatos körültekintésre bizony szükség van. Annál is inkább, mivel – ez már kiderült az eddigiekből – nem az állapotot kell tartósítani, hanem a folyamatot, éppen azért, hogy állandó legyen az a minőség, olyan állandó, amiként az az előadás címébe felvétellett.

E körültekintésre, meggondoltságra persze egyebütt is szükség van. Megint csak a minőség érdekében, az állandó minőség kedvéért. Hisz – emlékezzünk vissza a minőségek tipikájára – a könyvtárról kialakított képre is állandó figyelemmel kell lennünk. De ez talán könnyebb ügy. Épp ezért zárta is előadását ennek a beláthatóbb, kevésbé rémisztő terrénumnak a bemutatásával Téglási dr. Arról beszélt, hogy milyen mátrixokban helyezhetők el az ismertség és a fogadtatás kategóriái a minőség és a fontosság koordinátarendszereiben. Csak ízelítőül mutatnánk be két ilyen mátrixot, persze szövegesítve. Az ismertség és a fogadtatás koordinátarendszerében a következő négy képletet kaphatjuk:

1. kedvező fogadtatás, alacsony ismertség;
2. kedvező fogadtatás, magas ismertség;
3. nem kedvező fogadtatás, alacsony ismertség;
4. nem kedvező fogadtatás, magas ismertség.

A szolgáltatások megítélésének mátrixa pedig így helyezhető el a minőség–fontosság koordinátái közt:

1. fontos szolgáltatás, de nem jó minőségű;
2. fontos és jó minőségű;
3. nem fontos és gyenge minőségű;
4. nem fontos, de jó minőségű.

Ugye magukért beszélnek ezek a mátrixok?

Téglási Ágnes megporhanyósította a talajt, előkészített minden résztvevőt a zászlóbontásra, a minőségbiztosítás könyvtári bevezetése stratégiai tervének meghallgatására.

* * *

Skaliczki Judit igen melegen köszönte meg a lehetőséget a házigazdának, a Kodolányi Főiskola főigazgató-helyettesének és a könyvtár vezetőjének. Nem csak udvariasságból tette ezt, láthatóan valóban örült, hogy erről a fundamentálisan fontos témáról nagy nyilvánosság előtt szólhatott. Hogy alapkérdéseket világíthatott meg. A minőség divat. A minőségről szólni szinte modoros közhely manapság, állította. Vajon mi is a divat uszályába kerültünk? Vajon azért beszélünk, tanácskozunk a minőségről, mert ez mostanság a bon ton-hoz tartozik? – kérdezte. Lehet, a kérdés kínos, de nem megkerülhető. Skaliczki Judit nem is óhajtotta megkerülni. Persze, hogy divat. És a divat nem föltétlenül elvetendő. De nem *csak* divat. Sokkal több és sokkal mélyebb is, mint divat. A minőség nélkül egyszerűen nem

tudjuk a munkánkat végezni. Ma a minőség kérdését kell a középpontba állítani, annál is inkább, mivel a minőség mindenekelőtt színvonalat jelent. És – természetesen – mindig magas színvonalon kell dolgoznunk. Csak így lehet, csak így érdemes. A minőség, a színvonal az állandó a változásban. De, állandósága ellenére most kiemelten került a középpontba. Miért? Mert a könyvtárügyben egy jelentős fejlesztési szakaszhoz érkeztünk. Az elmúlt tíz évben sokat változott a könyvtárügy. Mindenki emlékezhet rá, hogy a kilencvenes évek elején, el egészen szinte az évtized közepéig, nem állhatott a színvonal, a minőség kérdésköre előtérben. Akkor a könyvtárügynek egzisztenciális gondjai voltak. Az volt a kérdés, lesz-e, lesznek-e még könyvtárak. És nemcsak nálunk volt ez kérdés. Még csak nem is a volt szocialista országokban pusztán. Aki járt akkortájt Nyugaton, netán épp Amerikában, tanúsíthatja, hogy itt is ez volt a kérdés. És a válasz, igen gyakran *nem* volt rá. Kétséges volt, lesz-e egyáltalán jövője a könyvtárnak, a könyvtárügynek. Mi csak reménykedhettünk benne, hogy lesz, de nem tudhattuk, nem állíthattuk magabiztosan. A közös szakmai értekezleteknek szinte állandó témája volt ez, és nem véletlenül. Ám hol vagyunk már ettől. Micsoda hatalmas, aligha túlértékelhető változásnak lehetünk nemcsak tanúi, de résztvevői, részesei. Rég nem az a kérdés már, hogy lesznek-e könyvtárak, lesz-e egyáltalán könyvtárügy. Sokkal inkább olyasmiket kérdezzünk, hogy mennyi a pályázati pénz, milyen finanszírozási forrásokra lelhettünk stb. Nem azt kérdezzük, lesz-e, legyen-e könyvtári törvény (mindenki emlékezhet rá, hogy ez is kérdés volt, számos szakmai rendezvény, megbeszélés tárgya, témája), hanem azt, hogy mi következik a könyvtári törvényből, milyen utakat, módokat, lehetőségeket és forrásokat biztosít. Ebben e teljesen új szituációban, ebben az új helyzetben a fejlesztés áll a középpontban. A könyvtárak, a könyvtárügy fejlesztése. Fejleszténi azonban nem lehet egységes terv nélkül, egységes fejlesztési koncepció nélkül.

Az egység persze nem jelent, nem jelenthet egyenlősdi. Arról szó sincs, szó sem lehet. De egységességről, egységes koncepcióról annál inkább. Az a fejlesztés sina qua nonja. És ebben az egységes tervben középponti helyen áll a *minőségbiztosítás*. Mi legyen az? Talán úgy lehetne elsősre megközelíteni, hogy a minőséggel kapcsolatos elképzelések, stílusok, tevékenységek mellett a minőségmenedzsment. A menedzsment jól bevált, széles körben ismert és használt fogalmait kell bevezetnünk a minőség kérdéskörébe. Ezek a fogalmak fognak eligazítani bennünket a minőség fejlesztése, megtartása, *biztosítása* területén. A minőségmenedzsment két nagy részből áll: az egyik részt a minőségirányítás, a minőséggel kapcsolatos tevékenységek rendszere jelenti, a másikat az a stílus, az a szervezeti klíma, amiről Téglási Ágnes is szólt.

Előadásának ezen a pontján utalt vissza Skaliczki Judit Beniczky Zsuzsa már említett „provokatív” szavaira. Itt, mintegy bevezetőben mondotta, hogy szó sincs provokációról. Egyetértésről van szó. Annál is inkább, mivel a könyvtáros személye a minőségbiztosítás középpontjában áll. A minőségmenedzsment legfontosabb alkotóeleme éppen ő, a könyvtáros. És itt két látszólag tán köznapit szót emelt a terminus technicus, a kategória rangjára Skaliczki Judit. Azt mondotta: elhivatottság és profizmus. Nem szembeállítható fogalmak ezek. A korreláció iskolapéldái. Külön-külön mit sem érnek, csak együtt adják, együtt azonban valóban kiadják a minőség-könyvtárost. Hisz önmagában az elhivatottság tehetetlen. Utalva Téglási Ágnes egy általunk nem említett példájára, azt mondotta Skaliczki Judit, hogy nem alternatíva az, ha a kedvesen mosolygó, roppant barátságos könyvtáros (az elhivatott) nem tudja kézbe adni a könyvet, a morc-mogorva-elvadult, az olvasóval lenézően, durván bánó (a profi) viszont odalöki elébe. Nem vagy-vagy-ról van szó. Is-is-ről. Elhivatottság és profizmus. De hát hogyan határozható meg a minőségbiztosítás? Kivetítette a falra, nyomatékosan hangsúlyozta, hogy *a minőségbiztosítás a stratégiai tervben meghatározott célok lehető legmagasabb szintű elérése, amelynek során a változásokat figyelembe kell venni és a tevékenységet folyamatosan ellenőrizni kell*. Mint minden jó definíciónál, úgy itt is minden szónak súlya, jelentősége van. Legszívesebben leírnánk még egyszer, szó szerint, ám nem pazarolnánk a helyet. Arra kérnénk viszont az olvasót, olvassa el még egyszer a fenti kurzív részt. Ne tévessze meg a látszólagos egyszerűség, egyértelműség, azonnali érthetőség. (Majd még szolgál nekünk Skaliczki Judit ilyesmikkel. Kurziválni fogjuk őket, de igaziból fettel szedetnénk – alapigazságokról van szó. Még csak nem is közvetve és áttételesen, de a jövőnkéről. Szakmai mindennapjaink jövőjéről.)

Semmibe nem vágthatunk bele, semmihez sem kezdetünk hozzá, amíg nincs stratégiai tervünk. Változtatni csak valamilyen – jól meghatározott, átgondolt – terv birtokában lehet és kell. De akkor aztán igen. Bármilyen változtatás megtehető, ha valamilyen (tudatos) cél(kitűzés) megvalósítását szolgálja. A minőség pedig színvonalat jelent. A legmagasabb színvonalat. Sapienti sat.

Mikor és hol jelent meg a minőségbiztosítás igénye? Milyen területeken alakult ki s milyen formákban? A válasz erre meglehetősen lapidáris volt: a minőségbiztosítás kezdetei az ipar területén alakultak ki, itt szökkentek szárba. Innen jutott át a kereskedelembe, majd az egészségügybe, végül az oktatásügybe. A sorrend logikus és magától értetődő. Skaliczki Judit egy-két utaláson kívül nem is magyarázta. Sokkal inkább foglalkoztatta az, hogy milyen minőségbiztosítási kezde-

ményezések voltak eddig a magyar könyvtárügyben. Merthogy voltak ilyenek, a tanácskozás témája nem légből kapott. Négy ilyen területet emelt ki, jelesül a képzést, a továbbképzést, illetve a tréningeket, a projektet és egy tanúsítvánnyal rendelkező könyvtárat. Azért ezt még meg kell némileg magyarázni. A minőségbiztosítás a képzésben csak alig-alig jelenik meg. Ez súlyos probléma. Önmagában is az, de kivált azért, mert bizonyos hiátust teremtett. Nemzedékek nem tudják, mi fán terem a minőségbiztosítás. Ahol azonban a legnagyobb a szükség, ott a segítség is. A továbbképzési jogszabály fontossága e téren sem túlozható el. Ez ugyanis lehetőséget ad arra, hogy a régebben – épp minőségbiztosításban – alulképzettek, vagy egyáltalán képzetlenek behozhassák hiányait, hátrányait. A projekten egy egyszeri, speciális – igaz, három évig tartó – műveletet értett Skaliczki Judit. A kecskeméti Katona József Könyvtár projektjét, amelynek levezényelője Ramháb Mária volt, és amelyben részt vettek angol minőségszakértők. E hároméves kemény munka meghozta, megtermette gyümölcseit. Skaliczki Judittal együtt reméljük, hogy a kecskeméti projekt anyaga könyvben is meg fog jelenni, mindannyiunk okulására, a minőségbiztosítás és bevezetése érdekében, hasznára. Ami pedig a tanúsítványt illeti, ilyen minőségi tanúsítvánnyal (ISO 9002 szabvány) elsőként az OMIKK büszkélkedhet (épp a tanácskozás előtt egy évvel, 1999 májusában nyerte el). A vele kapcsolatos tapasztalatokról Herman Ákos számol majd be, a székesfehérvári tanácskozás negyedik előadója.

Ennek nem annyira ürügyén, mint inkább kapcsán mondhatta azt Skaliczki Judit, hogy a hazai könyvtárügy végre nem lépéshátrányban van. Sőt. Hiszen a minőségbiztosítás meghonosítását segítő tényezők száma tetemes. A könyvtári törvény erre is nyújt – de mennyire – lehetőségeket. A Könyvtári Intézet (róla lesz még szó) is a minőség irányába fog hatni, de beszélhetünk egyéb fejlesztésekről is, a korszerű könyvtári feltételek megteremtésének egyéb segítő módozatairól is. A Könyvtári Intézet július 1-jével „feláll”, és egyik alapfeladata lesz a minőségbiztosítás megvalósítása. A képzésben is hangsúlyt fog kapni, már a tantervek szintjén is a minőségbiztosítás. Ezt fogják szolgálni (jó részük már most is ezt szolgálja) a törvénnyel kapcsolatos jogszabályok, a fejlesztési projektek. Ami pedig a stratégiát illeti (róla is lesz még szó), a stratégiai fejlődés mindig előtérben áll. A megvalósítást pedig nem kevés tényező segíti, segítheti.

Mindenekelőtt a technológiai tényezők: mind az ICT, mind a tartalomipar nagyarányú fejlődése és fejlesztése hozzájárul ahhoz, hogy a könyvtárak a társadalom alapintézményei legyenek. De vannak társadalmi tényezők is: az élethosszig tartó tanulás, az átképzés, a távoktatás megnöveli és *felértékeli* a könyvtárak társadalmi szerepét.

Persze veszélyek is vannak. Nagyon komoly például az, hogy a tényleges fejlesztés helyett, a tényleges megoldások helyett álmegoldások születnek, jönnek létre. A minőségbiztosítás semmiképpen sem szlogen. Nagyon is komolyan kell venni. És ezt nyomatékosítják a társadalmi elvárások. Szóval nemcsak a minőségbiztosítás lehet húzóerő, e húzóerőt is húzzák, méghozzá nagyon is komolyan. És itt tett egy kis kitérőt Skaliczki Judit. Kedves iróniával utalt a könyvtárosok „világidegesnégre”, a politikától való távolállására. Sőt. Nemcsak utalt erre, keményen kontrázta is azt. Annyira nem lehetünk könyvtárosok, mondotta, hogy elhanyagoljuk a politikát. A politika által teremtett, a politika jóvoltából adódó lehetőségeket, alkalmakat. A könyvtári rendszerváltás, az a fordulat, amelyre elől-

járóban utalt Skaliczki Judit (bizonytalán emlékezünk még rá), épp a politika által teremtett lehetőségek kihasználásának köszönhető. Például a könyvtári törvény korántsem csak, sőt éppen nem csak belső, könyvtári–szakmai folyamatok „jövöltáborából”, belső indítékokból jött létre. Politikai lehetőség megragadásáról volt szó. Éspedig nemcsak hazai politikai lehetőségek megragadásáról. A könyvtári törvény létrejöttét, az egész régióban, az Európai Tanács forszírozta. Még pénzelte is. (A létrejöttét nemcsak elősegítő, de egyáltalán lehetővé tévő tanácskozásokat, szemináriumokat.) De utalt az előadó más összefüggésekre is. Éppen nemcsak képes beszélni szánta például azt, hogy a jászberényi könyvtár nyilván jobb, minőségibb lesz azáltal, ha az OSZK jobb, minőségibb. Rendszerről lévén szó, letölthető információkról, stb., az összefüggések világosak. És ennek nincs analogonja – mondjuk – a múzeumi területen. Mert a jászberényi múzeum nem lesz, nem lehet jobb attól, hogy a Nemzeti Múzeum minőségi szintet ugrik.

És itt egy kis múltbeteintés következett. Skaliczki Judit fejet hajtott az elődök előtt. Nem lehet őket eléggé magasra értékelni, mondotta. De... Egészen más volt a helyzet. Nekünk – a más szituációban, a más társadalmi–gazdasági–politikai körülmények és kihívások közt élőknek – mást kell tennünk. Épp a társadalmi folyamatok alakulása miatt változott meg a szerepünk. És itt sorolhatók lennének hosszasan az adalékok, tényezők. Elsősorban talán az oktatás szerepének felértékelődésétől, de sok egyébtől is. És épp ez a szituáció kívánja, követeli, hogy bevezessük a minőségbiztosítást. Most és nem később! Most, mert ezt kívánja mind a társadalmi folyamatok gondos elemzéséből kialakuló kép, maguk a társadalmi folyamatok, mind a külső feltételek, mind a belső, autonóm igényrendszer. Az, hogy az extenzív fejlődési fokról az intenzívre kell és lehet (és ha lehet, kell) áttérni. Megint célozva a könyvtári törvény létrejöttére, ha akkor, azt, úgy ki tudtuk használni, úgy tudtunk lépni és akkor, amikor kellett, most is ezt kell tennünk. Megragadni az alkalmat és kihasználni.

Egy szó, mint száz, minőségbiztosítás kell. Stratégia. Ehhez persze nélkülözhetetlen a jövőkép. Mi lenne ez? Egy rövidségében is alapvető egyetlen mondat:

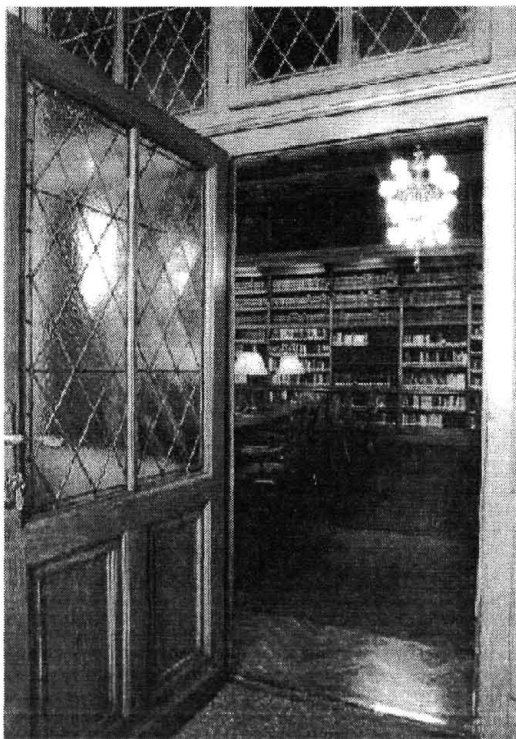
A minőségbiztosítás jövőképe: a tudás társadalmának, az információs társadalom kívánalmainak megfelelő minőségű könyvtárak, könyvtári ellátás és könyvtári rendszer fenntartása, működtetése.

Nos, mondotta az előadó, ehhez a jövőképhez kell igazítani a könyvtári gyakorlatot. Vagyis miről van szó? Mi a célunk, mi a minőségbiztosítás célja? Nem éteri finomságokról van szó, nem fogalmi játékokról, nem bonyolult összefüggésekről, hanem – megint csak – egyetlen mondatról, egy lapidáriusságában is mindent meg- és kimondó mondatról. Ecce: *A minőségbiztosítás küldetésnyilatkozata, átfogó célja a használók igényeinek megfelelő szolgáltatások kialakítása és működtetése.*

* * *

Ami még ezután következett – levezetésként, majd' azt mondanánk pihentetésként –, rövidebben összefoglalható.

Szóba került így informatika és könyvtárosság – állítólagos – antinómiája. Van, akinek könyv kell, van akinek információ. Az egyiknek ezt, a másiknak azt kell adnunk. Ostobaság lenne ebből két szomszédvárat csinálni. Mindkettő kell, mindkettő fontos, együtt egész a dolog. Vagy a földrajzi kérdés: ha a községi könyvtáraknak van internethozzáférésük – mondjuk az OSZK honlapjához, élét, mérgét veszíti. (Csak így utólag utalhatunk a Rockenbauer Zoltán kultuszminiszterrel készült interjúra, amelynek címbe kiemelt mondata így hangzott: „Az információhoz jutás nem lehet földrajzi kérdés”. Lásd a 3K májusi számában!) De hasonló az együttműködés problematikája is. Kulcsterület az együttműködés – mondotta. Aki nem működik együtt – az magát

ítéli halálra. Üdvösség és élet csak az együttműködésben van. Az együttműködésnek pedig az érdekek mentén kell megszerveződnie, másképp egyszerűen nem megy. És csak olyan feladat megoldásába lehet és kell belefogni, amit meg is lehet oldani. A híres-nevezetes 1976. évi tvr. hibája is az volt, hogy túl sokat markolt. Lehetetlenre vállalkozott. Ezt mi nem tehetjük.

A minőségbiztosítás országos projektjének megvalósítása, a minőségbiztosítás bevezetése persze bizonyos lépések megtételét involválja. Ilyenek: a könyvtár *PR és marketing tevékenységének* kidolgozása és megvalósítása. A minőségbiztosítási program meghonosításának lépései pedig a következők: a Könyvtári Intézet *minőségbiztosítással foglalkozó munkacsoportjának* megalakítása, a tevékenységek összehangolása; a minőségbiztosítással foglalkozó stratégiai fejlesztési tervnek a szakmai szervezeteken keresztül *a szakma egészével* történő megtárgyalása és egyeztetése, valamint, elfogadás után *országos programmá minősítése*.

Újlag szólt Skaliczki Judit a veszélyekről is (jobb ha megjegyezzük őket) és a lehetőségekről is (azért szemünket azokra vessük): ilyen veszélynek minősítette a már említett formai megoldásokat, azt, hogy a tényleges fejlesztések helyett ezekkel érjük be. A lehetőség viszont mind a hazai igényeknek, mind az európai elvárásoknak megfelelő könyvtári rendszer. A minőségbiztosítás meghonosításában pedig vannak erősségeink, és gyengeségeink is. Erősségünk a megváltozott könyvtári környezet, a használók igényei, a könyvtárosok ambíciója. A gyengeségek közé az előadó az ismerethiányt (ezen lehet segíteni, lásd a továbbképzési jogszabályról mondottakat), a gyakorlat hiányát és a szemléleti akadályokat sorolta. (Ez utóbbi ellen tényleg lehet tenni valamit. Azért készült, hogy mind többen lássák be a minőségbiztosítás új

korszakának beköszöntét, méghozzá nem közönnyel szemlélve azt, hanem részesként, személyes elkötelezettként, aktívan, ezért, a minőségbiztosításért tenni akaróan.) További bátorításul Skaliczki Judit még a munkakörnyezet analízisére is vállalkozott, persze dióhéjban mintegy, csak a vezérszavakat emelve ki, alátámasztva a minőségbiztosítás bevezetésének háttérét, felvillantva horizontját. A politikai tényezők vonalán az a helyzet, hogy az európai integrációs törekvés megköveteli az EU-konform szolgáltatások meghonosítását. A gazdasági tényezők számbavételénél pedig arra kell ügyelnünk, hogy a gazdasági életre általában jellemző tendenciák mellett igen jelentős a törvény adta finanszírozási források szerepe.

* * *

Zalainé dr. Kovács Éva a Minőségbiztosítás a könyvtárakban címmel hirdette meg mondanóját. Őrá – ezúttal – a gyakorlati kérdések maradtak, mert hát jó tudni az átfogó célokat, a küldetésnyilatkozatokat, a stratégiai elveket és elemeket, ám mégis csak evés közben derül ki, milyen is az a bizonyos puding.

Az előadás igazi témája végül is a minőségbiztosítás gyakorlatba, könyvtári gyakorlatba ültetésének pertraktálása volt, persze nem anélkül, hogy bizonyos fogalmakat ne tisztázzon, pontosított volna. Kovács Éva azzal indított, hogy a minőségbiztosítás először az iparban kapott helyet, szerepet. A tömegtermelés tette követelménnyé, hogy az áruk megfeleljenek bizonyos normáknak, később szabványoknak. Az áruk minőségbiztosítása „vándorolt” át azután még később a szolgáltatásokba. A szolgáltatási folyamatok minőségébe. A kettő persze szorosan összefügg: a folyamatokat úgy kell megszervezni (minőségüket úgy kell biztosítani), hogy mindig ugyanolyan minőségű áru, termék kerüljön ki belőlük. De mivel minden ilyen folyamatot emberek „csinálnak”, fontos az is, méghozzá egyre növekvő mértékben, hogy maguk az emberek is minőségiek legyenek. A teljes minőségbiztosítás tehát egyszerre fog be és fog át folyamatokat és termékeket, embereket és szolgáltatásokat. Az embereken pedig természetesen nemcsak azokat kell érteni, akik „csinálják” a dolgokat, hanem azokat is, akiknek a kedvéért az egész processzus történik, vagyis a felhasználókat, vevőket, igénybevevőket, ügyfeleket, egyszerűen, röviden: a használókat. (Könyvtárakban olvasókról szoktunk beszélni, immár persze anakronisztikusan, hisz nemcsak, sőt sokszor egyáltalán nem olvasni térnek be hozzánk. Kovács Éva egyik terminust sem találta jónak, de röviden túltette magát a kérdésen: szóval azok, akik bejönnek hozzánk, akik átlépi a könyvtár küszöbét.) Hogy mármost mi adja az igazi minőséget, ezúttal immáron a könyvtárra szűkítve, összpontosítva. Nos, Kovács Éva szerint három szférának az egymást metszéséből kialakuló közös szelete. A három szféra pedig:

1. a teljes minőségirányítás,
2. a teljesítménymutatók,
3. az ügyfelekkel való törődés.

Persze az, hogy kinek-kinek mi jelenti a minőséget, az erős szóródást mutat. Van aki (könyvtárról van szó) a szép, kellemes környezetet kedveli, van akinek a könyvtáros szaktudása, profizmusa számít, ismét más a könyvtáros kedvességéért lelkesül, megint csak más pedig... de hosszú lenne sorolni. A lényeg az, hogy ki-ki mást és mást ért minőségen, márpedig a minőség – egészen durván

fogalmazva – az és csak az, amit a használó minőségnek tart. Még újabb oldalról véve: a minőség az, ami kielégíti, illetve túllépi, túlszárnyalja a felhasználó igényeit. A minőségnek persze több tucat kitűnő, nemzetközi hírű szakemberektől származó meghatározása van, amelyek a szempontok sokaságát nyújtják az értelmezéshez. Beszélhetünk a használatra való alkalmasságról, a használónak való megfelelésről, a csoport igényeinek kielégítéséről, a termékek használati értékéről, a termék alapján nyújtott szolgáltatás minőségéről, magának a szervezetnek, a folyamatnak a minőségéről stb., stb.

Azt mindenestre nyomatékosan leszögezte Kovács Éva, hogy a minőségmenedzsment legmagasabb foka az, amikor a használó és a munkatárs együtt és egyszerre van a középpontban. Az átfogó, teljes körű minőségirányítást pedig úgy határozta meg, hogy az felöleli mindazon tevékenységeket, amelyek kielégítik a használók szükségleteit és igényeit, méghozzá a leghatékonyabb és a leginkább költségkímélő módon, maximálisan kihasználva az összes munkatárs tudását és képességeit, és amelyben benne foglaltatik az állandó továbbfejlesztés igénye és gyakorlata is.

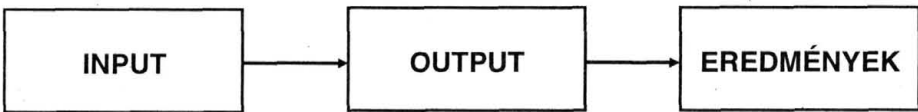
A személyes minőségről, a személy minőségéről is hangsúlyozottan beszélt Kovács Éva. De nem feledkezett meg annak kiemeléséről sem, hogy – különbözzenek ilyen vagy olyan szempontból bármennyire egymástól a személyek – mindenkinek ugyanabba az irányba kell haladnia. Az együttműködés csoportmunka keretében történik, persze nem a régi értelemben vett csoportokra kell gondolni (pl. a feldolgozó csoportra, a címleírókéra, az olvasószolgálatra stb.). A fontos éppen az, hogy *ez a csoport* a lehető legtöbbféle hagyományos csoport munkatársaiból tevődjön össze. De miért van erre szükség? Roppant egyszerű. Aki nap mint nap végez megszokott munkáját, legfeljebb ha kivételszerűen veheti észre a rutinba beépült hibákat, hibáit. Egy „külső” munkatárs annál hamarabb megelheti őket. És ez igen lényeges, hiszen a problémákat, hibákat, bajokat fel kell fedezni, hogy megoldhassuk őket, hogy szembenézhesünk velük. Ezért a problémafeltárás alapfeltétel.

De persze a csoport (az új típusú) még nem minden. A vezetőnek is a minőség mellett elkötelezettnek kell lennie. Másként nem megy. Ha a vezető – mint ma még oly sokszor – nem elkötelezettje a minőségbiztosításnak, a munkatársai sem lesznek, lehetnek azok. A vezető valamiképp minta, példa(kép). A minőségbiztosítás csak akkor „megy”, ha az elkötelezett vezetőt jól felkészült, a minőség vonatkozásában is felkészített, ugyancsak elkötelezett munkatársak gárdája veszi körül. Öntudatlan, rutinból csinált minőségbiztosítás nincs, egyszerűen nem lehetséges.

A gyakorlati megvalósításhoz – és itt Kovács Éva mintegy visszacsatolt Skaliczki Judit mondandóihoz – stratégiai terv, küldetési nyilatkozat és intézményi politika kialakítására van szükség. Ezek alapján lehetséges megszervezni a folyamatokat, amelyeket persze ismételt és állandóan elemezni szükséges, épp a problémák kiugratása érdekében. És ugyanezért kell a teljesítményt is folyamatosan mérni, méghozzá – nem lehet vitás – csakis objektív, valós adatok alapján. Miért mérjük a teljesítményt? Négy oka is van: azért, mert beszámolási kötelezettségünk van a fenntartónak, mert beszámolói kötelezettségünk van a felhasználóknak, mert a teljesítménymutatók egyúttal minőségmutatók is, végül a döntések támogatása okából. Persze a teljesítmények értékeléséhez sok mindent kell tudni vagy megtudni. Hogy pontosan mit, azt Kovács Éva részletesen bemutatta. Tehát tudni kell a rendelkezésre álló pénzügyi forrásokat és azok felosztását az állománygyarapítás, az eszközök és a munkabér, illetve a különböző szolgáltatások között; tudni a rendelkezésre álló eszközök és

források felhasználását, az épület, a berendezés, a terek, raktárak kihasználtságát, a könyvtári állomány használatát és feltártságát (katalógusrendszer); a végzett munka minőségét, a felhasználók elégedettségét, a szolgáltatások pontosságát, a dokumentumok megtalálhatóságát; a végzett munka hatékonyságát, a szolgáltatások teljesítésének gyorsaságát, a minimális feldolgozási időt, a minimális költségeket, a direkt és indirekt költségeket; a tényleges piaci igényeket, a várható belső és külső felhasználókat; a produktivitást, a személyzet teljesítményét. *Csak* ennyit, de azt igazán. A hallgatóság természetesen követte Kovács Éva alaposságát, különösen akkor, amikor mindezeket modellekbe rendezte. Például olyasfélékbe, mint amit itt láthat az olvasó:

Teljesítménymutatók

- Inputok:** beviteli források, ráfordítások, pl. munkaerő, anyagok, pénzügyi források.
- Outputok:** egy könyvtár működtetésének közvetlen, kimeneti termékei, teljesítményei. Számszerűsíthetők mint pl. a kölcsönzött könyvek száma, a tájékoztatásban megválaszolt kérdések száma, a feldolgozott dokumentumok száma stb.
- Eredmények:** azt fejezik ki, hogy a felhasználó hogyan használta fel az adott outputot, és azzal az outputtal mennyire volt elégedett.

Azt igen fontosnak tartotta elmondani Kovács Éva, hogy a teljesítménymérés, a teljesítménymutatók használata nem statisztika, kivált nem régi típusú statisztika. Sokkal több, mint az, bár – természetesen –, mint ahogy az az eddigiekből is kiviláglott, inherens módon tartalmazza a statisztikát is, pontosabban statisztikai adatokra *is* épül, méghozzá az eddigi, szokványos, rutinrozott statisztikai feltárásoknál, „kötelező” statisztikai jelentésekénél mélyebb merítésű, másként elrendezett statisztikai adatokra. Erre is mondott példát az előadó, röviden vázolván a környezeti statisztikák „bontását”, amelynek tehát ilyen adatokat szükséges felölelnie: a populáció teljes nagysága, a használók teljes száma, a populáció földrajzi eloszlása, a használók földrajzi eloszlása, a populáció jellemzői, a használók jellemzői.

Amiként Kovács Éva – az idő rövidsége miatt – csak felét-harmadát ha elmondhatta modelljeinek és az e modellekből, összefüggésekből adódó gyakorlati alkalmazásoknak, a minőségbiztosítást megalapozó, lehetővé tevő és kibontakoztató technikáknak és praktikáknak, úgy mi sem tudjuk valamennyi, sokszor csak utalásszerűen megpendített témáját bemutatni. Az fényesen kiderült az előadásból, hogy a minőségbiztosítás megvalósítása, bevezetése, folyamatos gyakorlása nem a „levegőben lebeg”, nem valami absztrakció, hanem száz és ezerféle fogás, technika, alkalmazás (stb.) révén és következtében megvalósuló magasabb minőségű eredmény. Ezeket a fogásokat, technikákat, alkalmazásokat (stb.) persze meg kell tanulni.

A negyedik előadó bizonyos szempontból a legkönnyebb helyzetben volt. *Herman Ákosnak* nem kellett „meghirdetnie” a minőségbiztosítást, nem kellett annak fogásaira megtanítania hallgatóit, nem kellett a témát magát körüljárnia, az iránt érdeklődést keltenie. Amint arra már utaltunk, az OMIKK – szinte pontosan egy évvel a székesfehérvári tanácskozás előtt – elnyerte minőségbiztosítási rendszerének szabványos elismerését:

1999 májusában a TÜV Rheinland EUROQUA tanúsítási eljárása megállapította, hogy az OMIKK alaptervekenységére, azaz a könyvtári-, informatikai-, műszaki-gazdasági kiadványok szerkesztői-, fordítási szolgáltatásokra kiépített és bevezetett minőségbiztosítási rendszer megfelel az ISO 9002 sz. szabvány előírásainak.

Milyen út vezetett idáig, mit és hogyan tett az OMIKK azért, hogy elnyerje e tanúsítványt, és milyen a minőségbiztosítás rendszere ma az OMIKK-ban, erről szólt Herman Ákos előadása. A kiindulópont mindenesetre annak fel- és elismeréséből állt, hogy a világgazdasági verseny középpontjában a vevő, a felhasználó áll, ezért a minőség szerepe felértékelődött. Az OMIKK felismerte: az EU-csatlakozásra való felkészülést intézményi szinten az ISO 9000-es szabványsorozat szerint kialakított *minőségbiztosítási rendszer* működtetése alapozhatja meg. E szerint alakult az OMIKK minőségügyi stratégiája: a nemzetközi színvonal fejlődésének megfelelően, jó minőségű szolgáltatásokkal tegyen eleget felhasználói, partnerei és ügyfelei igényeinek és elvárásainak. A felkészülési folyamat pedig a következőképpen alakult: 1988-ban az IFLA, a Könyvtári Egyesületek Nemzetközi Egyesülete felvetette a könyvtári munka minősítésének szükségességét; 1995-ben a könyvtári minőségügyi irodalom kutatása, tanulmányozása indult meg gőzerővel; 1996-ban Reich György elkészítette a *Minőségirányítás, minőségtervezés és minősítés a könyvtárakban* című OMIKK kiadványt; 1998-ban az OMIKK vezetése döntött: felépíti és bevezeti az OMIKK-ban, a könyvtár szolgáltatásaira az ISO 9002 szabvány szerinti minőségbiztosítási rendszert. A felkészülés utolsó szakaszában az ISO 9002 szerinti rendszermodellt az OMIKK-ra kellett értelmezni és alkalmazni, ami speciális szakismereteket igénylő feladat. A felkészülést egy szakértő tanácsadó cég, a CAPITALINVEST Kft. körülbelül egy év alatt „levezényelte”. A felkészülési folyamat egyes fázisai címszószerűen is elmondhatók:

- Helyzetfelmérés, elemzés ütemterv készítése;
- Minőségügyi szervezet létrehozása, minőségügyi vezető, minőségügyi megbízottak, belső auditorok kijelölése, kinevezése;
- Többszintű képzés;
- Minőségpolitika megfogalmazása és kihirdetése;
- Dokumentációs rendszer létrehozása (eljárásutasítások, minőségügyi kézikönyv, meglévő szabályzatok, utasítások és dokumentumok felülvizsgálata és rendszerezése);
- A rendszer bevezetése és működtetése;
- Belső audit;
- A minőségügyi rendszer belső felülvizsgálata;
- Javító intézkedések, a feltárt eltérések (a szabályozás és a gyakorlati működés között) korrigálása;

- Vezetőségi átvizsgálás;
- TÜV-előaudit;
- Javító intézkedések, a feltárt eltérések korrigálása;
- Vezetői nyilatkozat;
- *TÜV-tanúsítás.*

Ugye milyen egyszerű? De ha mégsem tűnne annak, az azért bizonyos, hogy hatékony és célravezető, hisz az OMIKK ez utat járva, e fázisokon keresztül valóban elérte a tanúsítást.

Mit vár az OMIKK a tanúsított minőségbiztosítási rendszertől? – tette fel a kérdést Herman Ákos. Sokat és sokfélét vár. Mindenekelőtt a partnerek, a felhasználók bizalmának és elégedettségének növelését; a szabályozottság és a megerősített ellenőrzési rendszer alapján egyenletesen jó minőségű szolgáltatások nyújtását; az intézményen belüli párhuzamosságok megszüntetését, a folyamatok áttekinthetőségének biztosítását; szemléletváltást, elkötelezettséget a minőség iránt; hatékony és megelőző intézkedések révén gazdaságosabb működést. De megválaszolta az előadó a *hogyan tovább?* kérdését is: tovább működtetni a minőségbiztosítási rendszert, beach-marking szervezését, vagyis összehasonlításokat más hasonló intézményekkel, tapasztalatcseréket folytatni ugyancsak hasonló intézményekkel, önvizsgálatok végzését, önértékelés kialakítását, végül a minőség rendszeres oktatása révén új szemléletformálást.

* * *

Négy nagyelőadást foglaltunk össze, szándékaink szerint röviden e cikkben, amely azonban, a dolog természetéből következően mégis hosszabbra sikeredett mint a standard 3K-cikkek. De bizonyosak vagyunk benne, hogy napjaink talán legfontosabb könyvtári kérdéseiről esett szó Székesfehérváron, hogy a minőségbiztosítás nem egy ilyen hosszacska beszámolót, de tanulmányok garmadáját érdemelné (meg persze köteteket, monográfiákat, kézikönyveket stb.). Ezúttal csak a figyelem felkeltésére, a témába való első, gyarló bevezetésre kerülhetett sor. De Skaliczki Judit előadásából mindenki számára világossá válhatott, hogy – persze szakmai viták és egyeztetések után – a *minőségbiztosítás országos programmá lesz*. Mindannyiunk közös és halaszthatatlan ügyévé. Ezért is lehetünk hálásak a székesfehérváriaknak, akik módot adtak e tanácskozás megrendezésére és persze az előadóknak, akiknél jobb kalauzokat aligha kaphattunk volna e témában. A 3K szerkesztői bizonyosak abban is, hogy a lap hasábjain még igen sokszor találkozhatnak olvasóink a minőségbiztosítással kapcsolatos kérdések, problémák elemzésével, bemutatásával, taglalásával. (VK)

A magyar könyvtárak lehetőségei a tartalomszolgáltatásban

Annak ellenére, hogy előadásom címében a tartalomnak csak a szolgáltatási lehetőségére történik utalás, ennél általánosabb kérdésekről is szeretnék beszélni. Nem filozófiai kérdésekről, de olyanokról, amelyek a napjainkban oly divatos kommunikációtörténeti kutatások számára megfontolásra ajánlhatóak. Külön szeretném hangsúlyozni, hogy ezeket a kérdéseket egy könyvtáros ajánlja. A könyvtáraknak valóban a tartalomnak csak a szolgáltatásában vannak lehetőségeik? Másképpen folytatva a kérdést: legyenek-e lehetőségeik a könyvtáraknak az internet-médiium tartalmi gyarapításában? Van-e felelősségük a könyvtáraknak ebben a folyamatban, illetve a törvényben megállapított és az erkölcsi felelősségük összhangban van-e?

A **jogi lehetőségek** felől közelítve a választ megállapíthatjuk, hogy a magyarországi könyvtárakra vonatkozó jogszabályok harmonizációja e téren nem valósult meg. Alapvető eltérés mutatkozik ugyanis az 1997. évi CXL. Törvény és a szerzői jogi törvény által ismert copy (vagyis másolási, illetve kiadói) törvény szellemében. Az aktuális lobby érdekek érvényesülése mellett ennek a diszharmóniának mélyebbek a gyökerei. Anélkül, hogy hosszú történeti kirándulást tennék – ami azért nem áll túl távol tőlem – röviden elmondom, hogy a nemzetközi olvasás-, illetve kommunikációtörténeti szakirodalom ma már megegyezik a következőkben: a könyvnyomtatás feltalálása olyan technológiai újítás volt, amelyet két évszázaddal megelőzött egy olvasási forradalom. Ennek a következménye volt részben a kéziratos könyvelőállítási technikák változása (exemplar és pecia rendszer, majd a raktárra termelés megkezdése), illetve Gutenberg találmánya is. Az a tény, hogy Európában ez a technika nem ment feledésbe, mint Kínában, annak köszönhető, hogy a találmány a gazdasági élet részévé vált, anyagi érdek állt mögéje, szakmai csoportok érdeke lett a fenntartás, fejlesztés és az eredmények elterjesztése. A XVIII–XIX. század fordulóján a könyvelőállítási technológiai forradalom egybeesett az olvasás forradalmával, az úgynevezett intenzív olvasási korszakba való átlépéssel. Kölcsönös érdekek – gazdasági és kulturális – erősítették egymást. Kulturális érdeken ez esetben azt értem, hogy az értelmiségnek mindig érdekében áll a hagyománynak a következő generáció számára való áthagyományozása, illetve az erre való törekvés. Nem olvastam még olyan tanulmányt, amely e logika mentén gondolta volna tovább azt a változást, amelyet a XX. század végének technikai forradalma hozott. Annak ellenére sem, hogy a XV. század közepe és napjaink párhuzamba állítása divattá vált. Azt gondolom, hogy most a technológiai forradalom megelőzte az olvasását, a technológia többféle módon meghatározza az olvasási szokások változásait. A technológia birtokosainak az érdekei azonban nem egyeznek meg azokéival, akik a médiomot ténylegesen és pusztán eszközként szeretnék tulajdonképpen nagyon hagyományos céljaik elérésében, feladataik végrehajtásában használni. Ki-

használva persze az eszköz nyújtotta eddig nem ismert lehetőségeket az oktatás, illetve a hagyomány átörökítésének folyamatában. Ezért jelentkeznek a jogi anomáliák már a jogalkotás szintjén is. A könyvtárak feladatainak meghatározásakor azok az érdekkörök érthető módon meg sem jelennek, amelyek egy olyan törvény megalkotásakor, mint a copy rights nem szalasztják (és nem szalasztották) el a lehetőséget anyagi érdekeik érvényesítésére. Az utóbbi törvényt minden bizonnyal módosítani kell, a módosításkor a könyvtárak – közösen az értelmiség más csoportjaival – kell, hogy fellépjenek. Ez utóbbiak természetes szövetségesek ebben a kérdésben.

Voltaképpen nagyon egyszerűen is fel lehet tenni a kérdést: vajon az-e az alapvető cél, hogy a kultúra áthagyományozásának folyamatában egy hatékony eszköz használatát állami eszközökkel segítsük? Akarják-e a folyamat szereplői – a kiadók és a technológia gyártói és fejlesztői is –, hogy termékük a nemzet kulturális örökségévé, majdan átörökítésre méltóvá váljon? Ha az állami – azaz közös – pénz felhasználása történik e folyamatban, akkor nem szabad a termék használatát korlátozni, ha azonban valóban magántermékről van szó, akkor csak a megőrzési kötelezettség tartható fenn. Konkrét példával élve: a köteles rendelet a törvény alkotójának szándéka szerint kiterjed az elektronikus dokumentumokra is. Ebbe a körbe azonban beletartozik a papír stb. alapú hordozón megjelent termék digitális változata is. Nincs ma magyarországi kiadó (könyv, zene, videó stb.), amelyik ezt így értelmezné. Ezekkel az elvi, illetve konkrét példákkal itt csak azt kívántam jelezni, hogy a könyvtárak tartalomszolgáltatási lehetőségei jogi környezetének a kialakításában is vannak még tennivalóink.

Az internet szabad és demokratikus! Kialakulásának pillanatában ez a jelszó került a köztudatba. Technikai és technológiai lehetőségeitől függően valóban lehet ilyen is, de lehet az ellenkező véglet szerint is jellemezni: abszolút módon ellenőrizhető, azok a tartalmak, amelyek megjelennek rajta kiszolgáltatottakká válnak. Egyrészt gyors terjedése miatt, másrészt azért, mert használatának ismerete olyan, amelyet a fiatal generációk tagjai elsajátítandónak tartanak pusztán érdekessége miatt. Nem csupán azért tehát, mert hasznos lesz számukra későbbi életük folyamán. Technikai lehetőségeiben, illetve a társadalmi hatást tekintve az internet potenciálisan a televíziók egyenrangú partnere lehet, sőt, mivel lassan a televíziót is magában foglalja, felül is múlhatja azt. Az államnak tehát nagyon oda kell figyelnie arra, hogy lehetőleg mindenki számára lehetővé váljon a használata, ne legyenek eleve hátrányos helyzetben lévő csoportjai a társadalomnak, illetve arra, hogy a tartalmi oldal formálásában a szükséges és elégséges beavatkozás arányait megtalálja.

Az iskolák mellett a könyvtári hálózat az, amely a hazai internetkultúra terjesztésében meghatározó szerepet kell, hogy játsszon. Egyrészt a szabad hozzáférés biztosításában – figyelembe véve persze a könyvtártípus számára megfogalmazott feladatokat (egy nemzeti könyvtár például soha nem lehet egyetemi könyvtári értelemben információs központ, vagy teleház) –, másrészt a tartalomszolgáltatásban. Ugyanígy a könyvtárak szerepet kell, hogy vállaljanak még ma is az internetkultúra szervezett, tanfolyami szintű terjesztésében is. Nem feltétlenül arra gondolok, hogy olyan tanfolyamokat tartsanak, ahol a számítógép részeivel kezdődik az óra, hanem olyanokra, amelyek a felhasználók számára az internet tartalmi lehetőségeit mutatják meg. Az ilyen kurzusok tehát közvetlenül is a tartalomszolgáltatás részévé tudnak válni.

A jogi viták mellett, illetve függetlenül attól, hogy az állam felelős intézményei milyen szerepet szánnak az internetkultúra terjesztésében, léteznek további megoldásra, megválaszolásra váró kérdések. Olyanok, amelyek már akkor is léteztek, amikor csak papír alapú adathordozók voltak. Nehéz ugyanis eldönteni, hogy *a könyvtár intézményként mennyire válhat szellemi javak közvetlen termelőjévé, illetve azok kiadójává*. A kiadók, mint a gazdasági élet szereplői, azt mondják, hogy a könyvtárak ilyen irányú tevékenysége nem hatékony, ráadásul a termék formai minősége általában elmarad az átlagos magyarországi színvonalától. A professzionális kutató műhelyek pedig a termék tartalmi oldalát kritizálják, például a szövegek minőségét, a filológiai alaposág hiányát.

Nem lehet kérdés, és tudtommal nem is teszi fel senki, hogy valamely könyvtár munkatársának szellemi termékét a könyvtár intézményként menedzselheti-, illetve kiadhatja-e. Gyakran a munkatársak is ragaszkodnak ahhoz, hogy saját intézményük sorozatában kapjon helyet munkájuk eredménye, vagy éppen a könyvtár honlapja alatt. Az előbbi kérdések akkor is jogosak: valóban különbséget kell tenni a hosszú filológiai és egyéb kutatómunka eredményeként létrejött szövegkiadás (akár digitális kritikai kiadás), a professzionális kiadói tevékenység során megjelent könyv, CD-ROM, web-es digitális kiadás, illetve az olvastatás és használat számára hozzáférhetővé tett kulturális javak között. Ez utóbbi tevékenység, lényegében az olvastatás, klasszikusan könyvtári feladat. Nagyon kell ügyelni arra, hogy az olvastatás szándékával a hálózaton hozzáférhetővé tett szövegek a kiadással megegyezzenek, nem lehet bennük több hiba, de kevesebb sem. Nem a mi dolgunk például egy valamilyen poétikai vagy éppen politikai szempontból csonka „összes művek”-et teljessé tenni, de megcsonkítani sincsen jogunk.

A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) építése ezért is fontos. Számomra ez a gyűjtemény lehet az ideális digitális nemzeti könyvtár. Mindent megmutat, megőríz és használtat. Az építése pedig mindazok gondja, akik a nemzeti kulturális örökség részévé akarnak válni termékeikkel, és azoké, akiknek ezt az örökséget feltárni, nyilvántartani, kiadni és használtatni kell. A kiadók számára az lenne az ideális megoldás, ha a papíron, hangszalagon, vagy éppen videón szolgáltatott kötetes példányok mellé a digitális változatot is mellékelnék (a törvény szelleme szerint), szigorúan a megőrzés lehetővé tételéért. Azután tárgyalna a MEK a kiadóval, a szerzővel és a mai törvények szerint az ARTISJUS-al arról, hogy mikortól, milyen feltételekkel kerülhet a digitális gyűjtemény polcaira a szöveg. Ekkor már legalább a szöveg minőségéről nem folyik majd vita, a könyvtár nem kiadó.

A könyvtár természetesen maga is digitalizál. Sokak szerint a könyvtárosok mániákus szkennelők. Önmagában ez nagyon is üdvözlendő dolog, ha a termék előállítására jól elhatározott digitalizálási programok mentén halad (lehet ez adott esetben egy könyvtár programja), az eredmény valóban az eredeti szövegek minőségét adja vissza, és nem válik piaci terméké. Eddig ez olvastatás, illetve állományvédelem. Ha eladják, akkor már kiadás, és akkor már nem a közszférára vonatkozó jogszabályok az érvényesek e tevékenységre nézve. Ahogy a klasszikus könyvkiadási tevékenység esetében, úgy e területen is érvényesülni fog az a tendencia, hogy a könyvtárak egyre inkább elállnak a saját kiadás, önálló tevékenység gondolatától, és a professzionális kiadókkal való együttműködés válik tipikussá. Tehát a könyvtárak a saját állományvédelmi, szolgáltató, digitalizálási feladataik

megoldásában igénybe fogják venni azoknak a vállalkozásoknak a szolgáltatásait, amelyek „bérdigitalizáló” tevékenységet folytatnak.

Az együttműködés könyvtárak, tudományos intézmények, vállalkozások között – ha az előbbieken feltett alapvető kérdésre (valóban a kulturális örökség digitális átmentése-e a cél?) igen a válasz – evidencia szintű dolog. A könyvtáraknak az egységes feldolgozási és leírási szempontokat, illetve magukat a digitalizálásra váró dokumentumokat kell biztosítani. Emellett – a feldolgozás mentén – az örökség „katalógusát” (katalógusok, bibliográfiák, repertóriumok stb.) kell elkészíteniük. Lehetőleg mindent csak egyszer. A párhuzamosságok kiküszöbölésére irányulnak azok a törekvések, amelyek az osztott és közös katalogizálási rendszert és a központi adatbázisokat (bibliográfiai, biográfiai stb.) akarják megteremteni. Miután a kulturális örökség több népcsoport esetében közös – és természetesen a keresztény kultúrkörben is közös –, az internet tartalmi építése hozzájárulhat a történelem során kialakult nemzeti szembenállások oldásához is.

A könyvtárosoknak azonban nem szabad olyanformán magukba zárkózni, hogy az említett munka során egy maguk által kialakított könyvtárosi rendszert követnek, mert akkor a felhasználókat arra kényszerítik, hogy a hozzáféréshez vegyék át a könyvtáros gondolkodás módját. Szerencsésebb, ha az egyes tudományos intézmények, szakmai csoportok határozzák meg a feldolgozás szempontjait.

A vállalkozói szférával való együttműködés lényege pedig abban kell, hogy álljon, hogy a könyvtárak nem akarnak a technológia kialakításában élen járni, illetve abban, hogy a vállalkozások az egész ügyet nem csak anyagi haszonszerzés eszközének tekintik. Ha egy nyomdai vagy egy kiadói vállalkozás nem tartja fontosnak, hogy terméke a kulturális örökség részévé váljon, akkor csak azért küldi el a kötelest, mert az a törvény. Ha valaki csak azért akar egy bibliográfiát, életrajzi lexikont, képet, filmet vagy bármit digitalizálni, mert azt jól el lehet adni, ráadásul az előállításához állami segítséget is lehet szerezni, akkor inkább ne tegye. Ha mégis, akkor a saját pénzén tegye, a terméket pedig a fennálló törvények szerint tegye közkinccsé. A vállalkozókkal való együttműködés a könyvtárak technológiai hátránya, felszereltsége fenntartásával is gyümölcsöző lehet. Arra kell azonban ügyelni, hogy a szolgáltatás technológiáját és technikáját (gyors elérési lehetőség, modern számítógépek, szerver kapacitás stb.) a könyvtárak számára is biztosítani kell.

A könyvtárak nagy előnye a dokumentum közelsége, a rendszeres és az egyetemes számbavétel. A nemzeti kulturális örökség jelentős többsége a közgyűjtemények kezelésében van. A tartalmi munka helyett a „kinek mihez van joga?” kérdésre figyelő világunk vadhajtásaként naponta találkozunk olyan esetekkel, amikor egy könyvtár „közlési díjat” kér egy iskolától, mert annak újságjában megjelenik egy, az illető könyvtárban őrzött dokumentum képe. Az ilyen eset akkor is abszurd, ha nem az egyetlen terület, amikor közpénzen fenntartott intézmények „vállalkozói tevékenység” címén egymásnak adják azt a pénzt, amely nem az övék. (Nyereségrészesedésként akár ki is oszthatják azután maguk közt.)

Az internet tartalomszolgáltatással kapcsolatban azonban nagyon fontos az a tény, hogy a könyvtárak anyagát ténylegesen a könyvtárosok ismerik. Az első kézből való ismeret sokszor segít a sorrendi kérdések megválaszolásában: mit kell először, sürgősen digitalizálni, ilyen formában olvastatni.

Az internet tartalmi gazdagításával kapcsolatban gyakran hallunk a mozgalmi jelleg és az intézményes tartalomfejlesztési alapprogramok vitájáról. A háttérben először is egy végtelenül köznapi kérdés, az elégtelen források megosztásának problémája áll. A megoldás elvileg egyszerű: elégséges pénzt kell biztosítani mindkettő fenntartására. Sokkal komolyabb gondok mutatkoznak azonban tartalmi oldalról. A mozgalmi jelleggel elvégzett – és sajnos gyakran csak elkövetett – tartalomszolgáltatás szakmai minőségének kontrollját ugyanis biztosítani kellene. Legyünk önkritikusak: a lelkes könyvtárosok internetes vagy CD-ROM produkciói gyakorta igényelnék gondos lektori munkát. Legyünk kritikusak: a nyereségvágyból vagy egyszerű hozzá nem értésből elkövetett vállalkozói tartalombővítési termékek ugyancsak gyakran kiáltanak a szakmai felügyelet után. Melyik szakmáról is van szó? – kérdezhetjük joggal. A válasz nagyon is egyértelmű: a technológiát illetően a technológia fejlesztői szakmáról, de a tartalmat tekintve mindig arról, amelyik az illető tartalmi elem szakértője.

A könyvkiadás világában, a filmes produkcók esetében – de említhetnénk bármelyik hagyományos adathordozón megjelenő kulturális termék létrehozását is – létezik egy jól felépített intézményrendszer. Így is megjelenik számos, formailag és tartalmilag kétségtelenül kétséges értékű munka. Az interneten megjelenő tartalom vonatkozásában legalább ennek a már létező intézményrendszernek a szakmai tapasztalatát kellene alkalmazni. Ami a könyvtárosokat illeti, nos mi ugyanolyan alkotók vagyunk, mint bármely más szakmához tartozó értelmiségi. Ami pedig a könyvtárakat illeti, mindig szem előtt kell tartanunk, hogy az internetes tartalombővítésben végzett – intézményes – munkánk nem több a feldolgozásnál. Nem mondhatjuk egy könyvről, hogy ezt nem dolgozzuk fel, mert rossz. Konkrét (kizárólag pozitív) példával: Kokas Károly szkennel egy tanulmányt, mert kérték Új-Zélandból a másolatát. Ha már készen van, miért ne rakná ki a hálóra, hogy más is olvashassa (pénzt nem kér érte, mert az a dolga, hogy szolgáltatson, ezért tartja fenn az állam – lehetőleg ugyanezért a munkáért senki se kérjen magának átalányt). Ekkor Kokas Károly mondjuk visszafogja magát) nem mérlegeli, hogy jó-e a cikk vagy lenne jobb is a témában, bár biztosan javasolja a megrendelőnek a jobbat is (ezt hívják könyvtári tájékoztatásnak). Ugyanakkor Kokas, a történész szeretne interneten egy kiállítást a II. világháború előtti időről. Ezt ő nem könyvtárosként teszi (és nem munkaidőben). Alkot. A korszak történéseinek a dolga, hogy megmondják, jó-e az, amit elkészített, az internetes technológia szakemberei meg azt mondják el, hogy jók-e a megoldásai technikailag. A könyvtárnak azonban nincsen köze a dologhoz.

Előadásom végén, visszatérve a bevezetésben felvetett gondolati körhöz, engedjenek meg néhány gondolatot a kulturális hagyomány (a traditio), annak átörökítése és az internetes tartalomszolgáltatás összefüggéseiről, jelenségeiről. Most, amikor a világ több tudományos intézménye alap kutatások szintjén foglalkozik az egyes korszakokban a megelőző kultúrákról alkotott kép vizsgálatával, az átörökítés, a társadalmi kommunikáció mechanizmusainak megismerésével, különösen fontos, hogy a ma rendelkezésünkre álló medium (eszköz) természetét megismerjük, várható hatásait megbecsüljük, felmérjük. A Római Birodalom felbomlása után azok, akik az antik és a korai keresztény hagyomány megmentését, tudatos átörökítését programszerűen is vállalták (egy Donatus, egy Cassiodorus, egy Isidorus, vagy egy

Alcuinus), a számukra „igazi”-nak tudott antik kultúra felélesztésén és átadásán (tradere) fáradozó XIV–XVI. századi humanista generációk tagjai vagy a XVII–XVIII. század tudós társaságait megálmodó és alapító tudós körök remélni sem merték a tudományos információcsere napjainkra lehetővé vált gyorsaságát. Ugyanígy elképzelhetetlen volt a filológiai munka olyan felszereltsége, amely bármely szóra, kifejezésre kereshetővé teszi a teljes antik vagy patrisztikai corpust. Ma már az a kutató, aki Napóleonnal akar monográfiát írni, elvileg megismerheti mindazt, amit eddig erről az uralkodóról leírtak. Szédítő lehetőségek, szédítő veszélyekkel.

A veszély elsősorban a lassúságban rejlik. A fiatal generációk számára a kulturális örökség egyre inkább az lesz, ami az interneten hozzáférhető. A hozzáférés kényelmes, a hozzáférhető mennyiség elégséges. Annak tűnik, tudniillik a mennyiség fogalom még nem alakult a lehetőségekhez (tanáraik nem ebben a dimenzióban gondolkodva oktatták őket). A kultúra csak nagyon kicsiny, elenyésző szeletét fogadják be tehát. Úgy tudnak generációk tanulni, hogy korosodván nem is emlékezhetnek arra, hogy kihagytak volna valamit az életükből. Az internet tartalommal való feltöltése tehát nagyon gyors kell, hogy legyen. A könyvtáraknak e folyamatban hallatlanul fontos szerepük van. Az egyetemesség és a pártatlanság okán nyerték ezt a szerepet.

A másik nagy veszély ugyanis a válogatás. Senkinek soha nem lesz erkölcsi joga válogatni a kulturális örökség részét képező vagyontól. A sorrendiséget viszont még sokáig el kell dönteni. A kulturális örökség digitális rögzítése, hozzáférhetővé tétele azonban ma már csak mennyiségi kérdés. A technológia és az eszköz már rendelkezésre áll. A jogot (a jogászok alkotta jogot) a válogatásra sokak akarják, és sokan bírják már. A jogalkotók felelőssége a gondos kontroll ezen a téren. A könyvtáraknak azonban felelőssége és lehetősége is az internet tartalmának olyan típusú ellenőrzése, hogy azt folyamatosan és gyorsan és pártatlanul bővítsék. Az eruditív kultúra teljes megjelenítése a modern eszközökkel, modern módon ugyanis soha nem lesz anyagi érdeke egy-egy gazdasági, politikai, nemzetiségi stb. csoportnak. Elvileg a mindenkori értelmiség felelőssége a már idézett szabad és demokratikus jelszó megvalósulásának biztosítása, az „értelmiség” azonban elvi kategória, a gyakorlatban definiálhatatlan. Léteznek azonban szakmai körök, akiknek szakmai érdekeik is ugyanezt a teljes körű és gyors internet tartalombővítést sugallják. Ezek között az egyik a könyvtárosok közössége, amelynek tagjai a képzésük folyamán, szakmai hagyományukban is ezzel a teljeskörűség és a pártatlanság elvével találkoztak.

Monok István

Az Országgyűlési Könyvtár mint a törvényhozás könyvtára¹

A következő néhány percben az idén 130 éves Országgyűlési Könyvtár két alapvető feladata közül a távolabbi múltra visszatekintővel, a törvényhozás szakirodalmi ellátásával fogok foglalkozni. A könyvtárat ugyanis a képviselőház intézményeként hozták létre 1870-ben, és csak jóval később, 1953-ban vált nyilvánossá a széles olvasóközönség számára.

Annak, hogy ebben a tavaszi időpontban kerül sor a könyvtár tevékenységéről szóló megemlékezésre, szimbolikus jelentősége van. 1870 tavasza ugyanis jelentős mozzanat volt a könyvtár története során. Ekkor kérte a képviselőház könyvtári bizottsága havi 500 forint biztosítását addig, míg a legfontosabbnak ítélt 253 könyvet be nem szerzik.² Ezt az évet tekintjük tehát az Országgyűlési Könyvtár intézményes működése kezdetének, a könyvtár alapításának. Nyilvánvaló, hogy itt a 130 éves intézmény életének állomásairól, gyűjteményéről, jelenlegi szolgáltatásairól csak töredékes képet adhatunk. Olyan lesz, mint amikor a tükörcserepek a visszatükrözött tárgynak egy-egy részletét villantják csak fel.

A könyvtár megalakítása irányában az egyik első hivatalosnak tekinthető lépésre 1849. június 26-án került sor, amikor a képviselőház alelnöke kinevezte Vasváry Károlyt a „*képviselőház könyv- és alirattárnokává*”.³ Az időpont különlegességének érzékeltetésére elég idéznem egy másik döntést ugyanarról a napról. Eszerint: „*a minisztertanács elhatározza, hogy Komáromnál, a Haynau tábor-szemagy vezette császári főerőkkel szemben összpontosítja a magyar honvédsereg főerőit.*”⁴ Mint látjuk, a kiélezett politikai helyzet ellenére is fontosnak tartották a könyvtár ügyét. A további előkészítő lépések eredményeként végül 1870-ben kezdte meg tényleges működését a Képviselőházi Könyvtár.

A könyvtár történetének fő tapasztalata az, hogy mindig szoros kapcsolata volt a politikai élettel és a politikai élet kitüntetett szereplőivel, a képviselőkkel.

Ennek illusztrálására említem meg, hogy a könyvtári bizottság elnöke az 1887-től 1950-ig terjedő időszakban a képviselőház mindenkori elnöke volt. E bizottság a Képviselőházi Könyvtárat érintő minden lényeges kérdéssel foglalkozott, illetve joga volt foglalkozni mindennel. A bizottság tagjai olyan képviselők voltak, akik a közélet más területein is kiemelkedő szerepet játszottak. Néhány nevet említek meg mindössze a névsorból:

1 Az előadás elhangzott a VII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál Könyvtáros Klubjában.

2 Képviselőházi Irományok, 1869–1872. IV. kötet 75–87. p.

3 Közlöny, 1849. június 28.

4 Magyarország történeti kronológiája 3. kötet 699. p.

- Pulszky Ferenc (1814–1897): Kossuth pénzügyi államtitkára, később a Nemzeti Múzeum igazgatója.
- Irányi Dániel (1822–1892): az 1848-as forradalom kiemelkedő alakja, a 48-as (majd később Függetlenségi Párt) elnöke.
- Mikszáth Kálmán (1847–1910): író.
- Herczeg Ferenc (1863–1954): író, újságíró, az Új Idők című lap alapítója.
- Teleki Pál (1879–1941): Magyarország kétszeres miniszterelnöke.
- Kéthly Anna (1889–1976): szociáldemokrata képviselő.
- Illyés Gyula (1902–1983): író, költő.
- Aczél György (1917–1991): művelődésügyi miniszterhelyettes, a minisztertanács elnökhelyettese.
- Nyers Rezső (1923–): pénzügyminiszter, államminiszter.⁵

A könyvtár életében jelentős változást hozott az 1952-es év, amikor egy minisztertanácsi határozat Országgyűlési Könyvtár néven a Népművelési Minisztérium felügyelete alá helyezte az intézményt.⁶ Ekkor a szervezeti kapcsolatok ugyan megszakadtak az országgyűléssel, de ez nem jelentette azt, hogy a politikai közélet szereplői, a képviselők ne használhatták vagy ne használták volna az Országgyűlési Könyvtárat. Akkoriban természetesen sokkal kevesebb képviselő vette igénybe, mint akár korábban, akár 1990 után. Abban az időszakban is szükségesnek tartották azonban, hogy könyvtári szolgáltatásokat biztosítsanak nekik. Jó példája ennek az igénynek az Országgyűlés ügyrendje végrehajtásáról 1972-ben kiadott minisztertanácsi határozat.⁷ Ez a képviselők tájékoztatásában részvételi kötelezettséget ír elő az Országgyűlési Könyvtár számára. Az intézményes kapcsolatokat tovább erősítette Sarlós Istvánnak, az országgyűlés elnökének az a kérése 1987-ben, hogy egy ideiglenes képviselői olvasóteremet létesítsen a könyvtár.

Sajátos időszak volt a könyvtár életében az 1989-es esztendő, amikor az Országgyűlés könyvtára többször adott helyet az ellenzéki politikusok és országgyűlési képviselők megbeszéléseinek.

Új fordulatot az 1990-es év hozott. Akkor Szabad György, az országgyűlés elnöke helyreállította az Országgyűlés és az Országgyűlési Könyvtár történelmileg kialakult szerves kapcsolatát. A könyvtár ekkor ismét az Országgyűlés intézményévé vált. A következő parlamenti ciklus elnöke, Gál Zoltán 1997-ben hozta létre az Országgyűlés Elnökének Könyvtári Tanácsadó Testületét, amely az 1998-as országgyűlési választások után részben megújult összetételben ma is működik.

A képviselők, a bizottságok és szakértők hatékonyabb könyvtári ellátása érdekében a könyvtár 1991-ben két új szervezeti egységet hozott létre: a Képviselőtájékoztatási Osztályt és a Képviselői Irodaházban működő Képviselői Tájékoztató Központot. Ez utóbbit az Országgyűlés Főtitkári Szervezetével közösen működtetjük. Jelenleg tehát a Parlament épületében és a Képviselői Irodaházban is a képviselők rendelkezésére áll olvasóterem és könyvtári tájékoztató szolgálat.

5 Jónás Károly–Veredy Katalin: *Az Országgyűlési Könyvtár története 1870–1995*. Budapest, 1995. 40–47. p.

6 2042/1952. számú Minisztertanácsi határozat.

7 1041/1972. számú Minisztertanácsi határozat.

A szervezeti kérdéseken túlmenő törődést a könyvtárral jól jellemzi Ugron Gábor képviselő ingerült hangú felszólalása a képviselőház egyik, 1893. januári ülésén.⁸ „Még a régi országgyűlések naplói is hiányoznak innen, pedig ezen magyar országgyűlésnek, mint ama még régibb törvényhozások folytatásának naplói tekintetében igen sokszor szükség lehet helybeli kézi használat végett is arra, hogy a régi magyar országgyűlések naplói meglegyenek.” A felszólalásban kifejezett javaslatra válaszul döntöttek a képviselők az országgyűlési anyagok könyvtári őrzéséről. Szó szerint idézem: „a ház elhatározza, hogy az 1848 előtti országgyűlések vitái és a vonatkozó iratok rendszeresen egybegyűjtessenek; amennyiben eredetiben meg nem szerezhették, lemásoltassanak, és egészben kiadásra előkészíttessenek.”⁹

Ez a figyelem nem volt egyedi jelenség. Tisza Kálmán miniszterelnök 1878-ban személyesen nyújtott segítséget a könyvtár nemzetközi cserekapcsolatainak kiépítéséhez. Ennek révén osztrák, német, francia és horvát parlamenti dokumentumok érkeztek a magyar Országgyűlési Könyvtárba. A gyűjtemény gyarapításának ugyancsak fontos mozzanata volt az 1922-es év, amikor Gaál Gaszton házelnök támogatásával Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter törvényjavaslatot nyújtott be arról, hogy a könyvtár minden magyarországi nyomtatványból kötelespéldányt kapjon. Hasonló módon fontosnak tartotta Gál Zoltán házelnök is a könyvtár kötelespéldány jogosultságának fenntartását, amikor azt bizonyos jogszabályváltozások megkérdőjelezték. Levélben fordult Magyar Bálint művelődési miniszterhez

8 Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója, 1893. január 21. VIII. kötet, 140. ülés, 23. p.

9 Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai, 1893. 536. szám.

a jogosultság fenntartása érdekében, és a jogot a könyvtár meg is kapta. A legutóbbi idők fejleménye, hogy az Országgyűlési Könyvtár az Európai Unió letéti könyvtára lett. Abban, hogy Magyarországon elsőként hoztak létre letéti könyvtárat az unió tagállamain kívüli körben, jelentős szerepet játszott Áder János házelnök támogatása is.

A törvényhozás szakirodalmi kiszolgálásának szükségessége ugyancsak hozzájárult a könyvtár dinamikus fejlődéséhez. Az Országgyűlési Könyvtár számos adatbázist készít, melyekben feldolgozza a hazai, valamint a külföldi jogi és politikai szakirodalom széles körét. A különböző adatbázisok összes rekordjának száma megközelíti az egymilliót. Egy részüket CD formátumban is hozzáférhetővé tesszük. A könyvtár témafigyeléseket végez és bibliográfiákat készít, új könyvekről értesítést küld. A legkülönbözőbb képviselői kérdésekhez gyűjt szakirodalmat és statisztikai adatokat, készít fénymásolatokat. Fontos közvetítő szerepet tölt be a hazai és a nemzetközi közgyűjteményekkel, tudományos intézetekkel való kapcsolattartásban. Számos hazai és külföldi adatbázist vásárol; ezekből adatszolgáltatást nyújt a képviselőknek. Új szín a szolgáltatások palettáján a Háttérinformációk, Dokumentumok című sorozatunk, amely a benyújtott törvényjavaslatok egy részéhez gyűjti össze az adott téma hazai és nemzetközi irodalmát, a jogszabályi háttérrel, a sajtóban a témával kapcsolatban megjelent cikkeket, az Alkotmánybíróság vonatkozó döntéseit, a külföldi jogi mintákat stb.

Az Országgyűlési Könyvtárról beszélve megkerülhetetlen a kérdés, hogyan használták, használják a képviselők a könyvtárat.

Mikszáth így emlékezik meg Bassó Árminról az első igazi képviselőházi könyvtárnokról: „*Eleget búsította, hogy a könyvtárt nem igen látogatják (ti. a képviselők). Ingerkedve csörgette sokszor a kulcsokat, hogy olvasót fogjon, – de sikertelenül.*”¹⁰

Küffer Béla könyvtárigazgató 1894-ben a következőképpen látta a helyzetet. Egyik írásában saját – „*Hogyan olvas a törvényhozó?*” – kérdésére fogalmazta meg: „*A törvényhozó a dús közéletnek változatos szükségei szerint olvas. Még nem írtak vezércikket valamely új kérdéstről, a képviselőház könyvtárában már keresik irodalmát, és pedig a legújabb könyveket, s a többi parlamentnek a legutolsó vitáit róla. ... aztán többnyire sürgősen kell, ami kell... Sürgős intézkedés szüksége merült fel valamely kérdésben; holnapra véleményt kell mondani a pártvezérnek: hogyan is áll ez a dolog? Vagy pedig: egy óra múlva fog elhangzani a beszéd; még egy idézetet, egy adatot kell felfrissíteni, egy tényt kiszínezni, egy érvet kiélesíteni. Kell az adat, és pedig most, és ha nincs meg, ... nem ér akkor az egész könyvtár annyit se, mint azok a silány rongyok, amikből készült. Ha nincs az a fegyver, ami éppen kell, rossz akkor az egész fegyvertár...*”¹¹

Mára természetesen messzire kerültünk a „kulcsok csörgetésének” időszakától. A képviselők könyvtárhasználati szokásai megváltoztak. Napjainkban a képviselők munkáját számos technikai eszköz segíti. Meg kell említenem azt is, hogy a képviselők, a frakciók, a bizottságok szakértők munkáját is igénybe vehetik. A szakértők nagyon fontos összekötő szerepet töltenek be a könyvtár és a képviselők között, a képviselők személyes jelenléte tehát lehetséges, de nem kizárólagos módja a könyvtár szolgáltatásai igénybevételének.

10 Mikszáth Kálmán *Országgyűlési karcolatai*. Budapest, 1892. 53. p.

11 Jónás Károly–Veredy Katalin: *Az Országgyűlési Könyvtár története 1870–1995*. Budapest, 1995. 279. p.

Az elmúlt 130 év során újra és újra felvetődő kérdése volt a könyvtár munkatársainak, hogy jól szolgálják-e a törvényhozás ügyét. A hangyaszorgalommal gyűjtött állomány megfelelő szakirodalmi háttérrel biztosít-e, az adatbázisokra, melyeket kollégáink tudásuk legjavát nyújtva készítene, szükség van-e? A szolgáltatások megfeszített erővel létrehozott újabb és újabb formáira igény van-e?

Megítélésem szerint az aggodalmakra a válasz kettős:

Egyrészt válasz a könyvtár 130 éves története. Remélem, sikerült érzékeltetnem, hogy a képviselők mindenkor nagy figyelmet fordítottak könyvtárunkra, hogy mindig a magukénak tekintették.

Másrészt válasz az az országgyűlés elnöke által alapított Ghyczy Ignác-díj is. A díj a könyvtári munka elismerését célozza; Gál Zoltán és Áder János személyesen adta át munkatársainknak.

Könyvtárunk tevékenységének hasznossága vizsgálatok azonban helyesen tesszük, ha figyelmesen hallgatjuk Orbán Viktort. Idézem: „*Illúzióknak bizonyult az az elképzelés, hogy a demokráciában elfogulatlanul mérlegelik az érveket és a véleményeket, s végül kiválasztják a legokosabb megoldást. A dolog nem ilyen egyszerű. A legkisebb ügyben is ezer különböző érdek áll szemben egymással, s minél erősebbek az érdekek, annál kevésbé elfogulatlanok a vélemények, annál nehezebb a higgadt és okos mérlegelés. ... Sőt azzal is meg kell barátkoznunk, hogy még csak nem is mindig a legokosabb politikus győz.*”¹²

Redl Károly

12 *Mi a politika? Századvég, 1994. (a kísérszövegben)*

A Neumann-ház az Internet Galaxison

Az Internet Galaxis kiállítás évek óta a tartalomszolgáltatók egyik megjelenési lehetősége, ahol bemutathatják újdonságaikat, beszámolhatnak a közelmúlt fejlesztéseiről.

Tavaly a Szépművészeti Múzeumban, idén a Néprajzi Múzeumban kapott helyett a rendezvény. Az interneten szörfözni vágyókat – a szolgáltatók standjaitól körbefogva – egy sor számítógép várta. A szervezők játékos ötletekkel is készültek: például kaucsuklabdákra írt e-mail címek segítségével talányos barátkozásra invitálták a látogatókat. Akinek kedve tartotta, teljesen egyedi, saját tervezésű egéralátétet is csináltathatott magának.

A játék mellett a komoly gondolatok sem szorultak háttérbe: minden napra jutott szakmai program, előadás, vitafórum.

A Neumann-ház tevékenységét húsvét vasárnap délelőtt mutatta be *Tószegi Zsuzsanna* igazgatónő, *Tízezer magyar irodalmi mű a Neumann-ház digitális könyvtárában* címmel. Előadásában beszámolt a Neumann János Digitális Könyvtár új szolgáltatásairól és terveiről.

A két és fél évvel ezelőtt alakult Kht. legfőbb feladata a magyar kulturális örökség digitalizálásában való aktív részvétel.

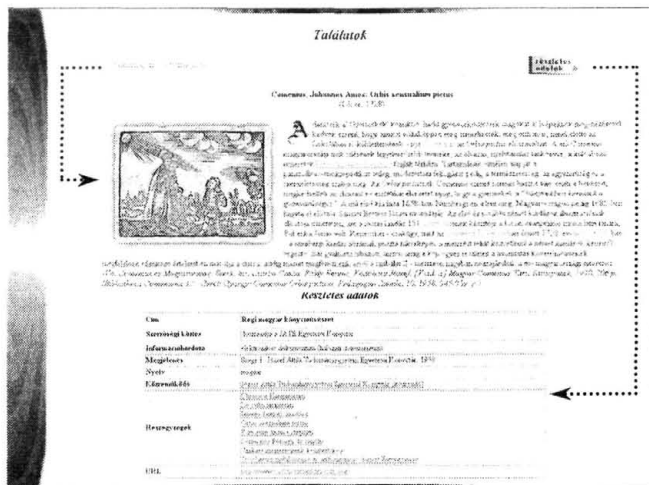
Bár munkánk nagy része nem látványos – áttekintve az elmúlt időszakot – szép eredményekről számolhatunk be. A szakmai előkészítés, a világban és a hazánkban megfigyelhető tendenciák feltérképezése, a folyamatban lévő digitalizálási projektek megismerése, a szabványok alkalmazása, a projektek koordinálása fontos és időigényes része munkánknak, de nem hoz napról napra érzékelhető, látványos eredményeket. Ezek a tapasztalatok később érnek be, és az elvégzett feladatokba beépülve emelik annak minőségét.

Legnagyobb projektjeink, a WebKat.hu és a Bibliotheca Hungarica Internetiana megvalósítása komoly előtanulmányokat igényelt. Az előbbi a magyar internet-források on-line katalógusának, az utóbbi pedig a digitális könyvtár gyűjteményének létrehozását célozza.

Keresett már Ön, kedves olvasó például verset az interneten úgy, hogy csak egy szövegrészletre emlékezett, vagy csak a szerző nevét tudta? Próbált a keresett mű nyomára jutni keresőprogram segítségével? Hány ezres találati halmazt kellett átböngésznie, amelyek nagy részében nem feltétlenül a megfelelő összefüggésben szerepelt a keresőmezőbe írt szöveg vagy név?

Erre a problémára nyújt megoldást a digitális könyvtár katalógusa, amelyben dokumentumszinten katalogizáltuk a magyar szervereken megjelent cikkeket, tanulmányokat, irodalmi alkotásokat és más fontos szövegeket. A különféle szempontok szerint visszakereshető katalóguscédulák-hoz az URL cím segítségével közvetlenül hozzákötöttük a dokumentumokat. Ez azt jelenti, hogy a keresőkérdés

beírása után megjelenő találati listából akár egyetlen kattintással elérhetjük a keresett művet, függetlenül attól, hogy ki és hol tette közzé az interneten. Ha szükséges, a „részletes adatok” ikon alatt megtalálható a dokumentumok bibliográfiai leírása is. 2000 elején már több mint 40000 rekord van az adatbázisban.

A katalógus kialakításában külső szakértők is segítségünkre voltak. Az első feladat a gyűjtőkör meghatározása volt; az alapelveket a gyűjtőköri szabályzatban rögzítettük. Szakreferenseket kerestünk, akik magukra vállalták az internet egy-egy szeletének rendszeres figyelését és katalogizálását. Az OLIB adatbázis feltöltéséhez kialakítottuk a rekordszerkezetet, és elkészítettük a távolról, böngészőn keresztül is elérhető adatbeviteli űrlapokat. Így lehetővé vált, hogy külső

tesszük az eddig elkészült dokumentumokat, köztük például Ady Endre, Jókai Mór, Katona József, Bessenyei György műveit.

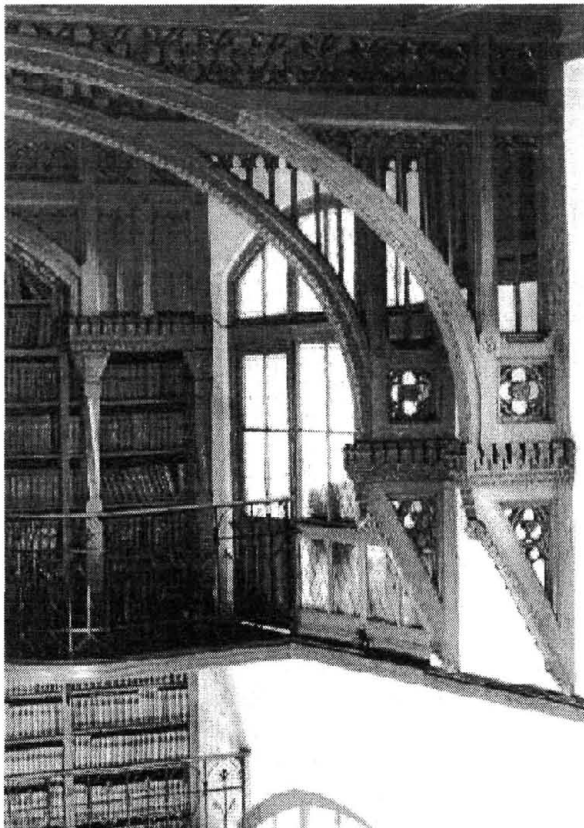
A dokumentumokat az SGML szabvány szerinti tároljuk, mely korszerű, platformfüggetlen formátum; formailag és tartalmilag egyaránt leírja a művet.

Május 31-én fontos eseményre kerül sor a Neumann-ház életében: sajtóbemutatón nyitjuk meg a Digitális Irodalmi Akadémia virtuális kapuit. A projekt gazdája a Petőfi Irodalmi Múzeum Kortárs Irodalmi Központja, míg a Neumann-ház a szolgáltatást vállalta magára. A nagyszabású vállalkozás keretében 52 kortárs magyar költő és író alkotásait tesszük közkinccsé.

Az előadás után elhangzott kérdésekre válaszolva Tószegi Zsuzsanna elmondta, hogy a Neumann-ház tervei között szerepel – a WebKat.hu katalógus folyamatos építése és a Bibliotheca Hungarica Internetiana gyűjtemény bővítése mellett – egy digitalizálásra vonatkozó módszertani segédlet elkészítése és közzététele, valamint szakmai tanfolyamok, továbbképzések szervezése.

Digitális könyvtárunk látogatóit megújult web-oldalainkon, a <http://www.neumann-haz.hu> címen várjuk.

Bánkeszi Katalin

Kell-e az információtudomány a Könyvtárosok kézikönyvébe?

A Könyvtárosok kézikönyve megjelenése óta számos recenzió jelent meg a könyvről, és nem kevesebb vitát váltott ki a mű. E sorok írója már a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás című lap számára írt egy ismertetést a könyvről, ezért most nem erényeit és hibáit kívánná ecsetelni, csupán csak néhány szót szeretne a könyvtáros szakma egészét érintő (és remélhetően érdeklő) vitához hozzátenni.

Kulesmondát az, amelyet a Könyvtárosok kézikönyvének 9. oldalán olvashatunk: „A könyvtári tevékenység súlypontja a dokumentumok helyett egyre inkább az ismeretekre, a tudásra, a szellemi alkotásokra helyeződött át, s már nem az ismeretek hordozóit, hanem magukat az ismereteket kellett bizonyos átalakítás révén rendszerezve áttekinteni, hozzáférhetőségüket biztosítani. A könyvtártudomány egy-két fokozaton keresztül információtudománnyá fejlődött.” Ez a mondat ugyan is, főleg ha a címmel szembesítjük, sokakat vitára ingerel.

Pedig azt bizonyosan elmondhatjuk, hogy korunk elvárásainak megfelel, hiszen a tudásmenedzsment korszakát éljük, legfeljebb még nem tudhatjuk, mi marad belőle reklámfogás, üres szöveg vagy címke, és mi bizonyul valóban újnak, innovatívnak, továbbá mi lesz belőle időtálló.

Látnunk kell azt is, hogy a terminológiai (vagy terminológiai köntösbe bújtatott) viták sem újak szakterületünkön. (Erről szó van a Kézikönyvben is.) Elég, ha megnézzük, hogyan foglalja össze Schrader (1984) a terminológia változásait. (A táblázatban szereplő évek természetesen az adott évtizedet jelölik.)

1900–1930	bibliográfia
1920–1950	dokumentáció
1940–1950	tudományos információ
1950–1960	információ-visszakeresés
1960–	információtudomány
1970–	informatika
1970–	bibliometria

Nem mellékes az sem, hogy egyet kell értenünk Wersiggel (1991), aki megállapítja, hogy az információtudomány olyan posztmodern tudomány, amely „a klasszikus tudománnyal szemben nem a világ működésének teljességét kívánja megérteni, hanem olyan stratégiákat kell kidolgoznia, amelyek segítségével a klasszikus tudományok és a technológia által felvetett problémákra talál megoldást.” A megismerésre, megértésre való törekvése kívül ugyanis létezik egy teljesen másfajta megközelíté-

se is a világ problémáinak, amelyet (tág értelemben vett) mérnöki megközelítésnek nevezhetünk. Ennél a megközelítésnél „valamilyen megvalósítandó cél (lehetőleg ilyen-olyan szempontból optimális) megvalósítása, valamilyen objektumnak a létrehozása, valamilyen folyamat működtetése vagy megváltoztatása a fontos. A cél megvalósítása közben természetesen a tudomány által begyűjtött ismeretek felhasználhatóak és felhasználandóak.” (Csermely és társai 1999, 37.)

Az információtudomány olyan terület, „amelynek művelésébe már a kezdetektől bekapcsolódtak különböző szakterületek képviselői és akik ide hozták át a saját szakterületükön kifejlesztett elméleteket és módszereket. Nem áll rendelkezésre elfogadott elmélet, mert a mérnöki megközelítés nem követelte meg azt. Ugyanakkor feltétlenül szükség van elméletre, legalább azon a szinten, hogy madártávlatból tekinthessünk le szakterületünkre. (Wersig 1991)

Lehet, hogy az előbbi, a mérnöki megközelítésre vonatkozó megállapítás olyanmódra igaz, hogy az azonos módon való gondolkodás szakterületünkön (is) igen nehezen elérhető ideállá válik, pedig egy jól megalapozott elmélet igényelné azt. Illusztratív példaként két nemzetközi hírfű szakember egy-egy elméleti gondolata szolgálhat. Borko (1968) megállapítja, hogy a könyvtárosság és a dokumentáció az információtudomány alkalmazott aspektusai. A könyvtáros és a dokumentátor által használt technikáknak és procedúráknak az információtudomány elméleti eredményein kell alapulniuk, ami megfordítva is érvényes, azaz az elméleti kutatóknak tanulmányozniuk kell a gyakorlati szakembereknek az idő által tesztelt technikáit.

Ezzel szemben Saracevic (1991) szerint a könyvtárosság és az információtudomány két külön terület, amely szoros interdiszciplináris kapcsolatban áll egymással. Nem egy és ugyanaz a terület, és nem is speciális esete egyik a másiknak.

Az Institute of Information Scientists (2000) felsorolja azokat az ismereteket és készségeket, amelyekkel egy „információtudós” rendelkeznie kell, és amelyeknek az információtudományi kurzusok gerincét alkotniuk kell.

Megállapítják, hogy az információtudomány az információ létrehozásának, megszerzésének, értékelésének, szervezésének, tárolásának, továbbításának visszakeresésének és terjesztésének elveivel és gyakorlatával foglalkozik. Az információtudomány vizsgálódási körébe többek között tartoznak olyan kérdések, mint az információ jellemzői, szolgáltatói és használói, forrásai, az információ tárolása és visszakeresése, elemzése és az információtudomány elmélete.

Az információtudomány mellett (vele egyenrangúan) szerepet kap az információmenedzsment, amely alatt az egyes szervezetek összes információforrásának kezelését értik, és amelybe beletartozik a tervezés, a kommunikációelmélet és annak alkalmazása az információs rendszerekre, a döntéshozatalt szolgáló információk kezelése, a humán erőforrások menedzsmentje, a pénzügyi menedzsment, a marketing, valamint az információval kapcsolatos politikai, etikai, szociális és jogi tényezők.

Ugyancsak egyenrangú területeként kezelik az információs technológiát annak minden ágával egyetemben.

A kiegészítő készségek között a következők szerepelnek: kutatási procedúrák, nyelvészet, idegen nyelvek.

Nos, ki-ki döntse el, erről szól-e (fog majd a jövőben szólni) a Könyvtárosok kézikönyve! Kell-e az információtudomány a Könyvtárosok kézikönyvébe?

A fentiekhez is kapcsolódóan kiemelésre kívánkozik még egy gondolat a Kézikönyvből: „A tudás, az ismeret a könyvtárak számára is szöveg formájában áll rendelkezésre. A szöveg tág jelentésű szakszó a szövegtudomány szerint, mindent magában foglal, amivel az emberek kommunikálnak. A szöveg egyben elemzés tárgya, belőle nyerhető az intellektuális eszközök egy része, amelyek az információtudományi, könyvtári technológiában kapnak szerepet. Ám a szöveg nemcsak az elemzés tárgya, hanem a munka tárgya is, hiszen tömöríthető, átalakítható, akár tárolható teljes terjedelmében. Rendszerint a szolgáltatások végső célja is szöveg.”(10.)

Jól tudjuk, hogy a számítógépes hálózatok elterjedésével egyre több teljes szöveg érhető el, tehát aligha kétséges, hogy jó időben próbálják meg a kézikönyv szerkesztői és szerzői felhívni figyelmünket arra, hogy a dokumentumokban való gondolkodás nem az egyedüli üdvözítő út.

IRODALOM

- Borko, H.: Information science: What is it? *American Documentation*, (January, 1968), 3–5.
- Csermely Péter–Gergely Pál–Koltay Tibor–Tóth János: *Kutatás és közlés a természettudományokban*. Budapest: Osiris, 1999.
- Az Institute of Information Scientists: *Criteria for information science*. <http://www.iis.org.uk/membership/Criteria.html>
- Saracevic, T.: *Information Science: Origin, Evolution and Relations*. Paper presented at the International Conference on Conceptions of Library and Information Science: Historical, Empirical and Theoretical Perspectives. August 26–28, 1991. University of Tampere.
- Schrader, A.: *In search of a name: Information science and its conceptual antecedents*, *Library and Information Science Research*, Vol. 6, No. 3 (July–September, 1984), pp. 227–271.
- Wersig, G.: *Information science and theory: a weaver bird's perspective*. Paper presented at the International Conference on Conceptions of Library and Information Science: Historical, Empirical and Theoretical Perspectives. August 26–28, 1991. University of Tampere.

Koltay Tibor

A finn oktatási minisztérium könyvtárpolitikai programja 2000–2004

A finn oktatási minisztérium 1999. április 24-én állította fel azt a 15 fős munkacsoportot, amelyet a 2000–2004 közti időszakra szóló *könyvtárpolitikai program* kidolgozásával és előterjesztésével bízott meg. A feladatot úgy konkretizálta, hogy a program a könyvtár szerepét és az információ elérhetőségének megvalósítását az *információs és állampolgári* (a későbbiekben: állampolgári információs) *társadalom* igényei (szükségei) szerint tartalmazza.

A projekt vezetésével Tuula Haavistót, a CECUP programmenedzserét bíztam meg, s a munkacsoportban könyvtáros szakembereken kívül a minisztérium, a helyi közigazgatás (Települések Szövetsége), az egyetemi oktatók, a kulturális terület és az információs szakma képviselői is helyet kaptak.

A program – első változatban – elkészült. A munka során azonban arra derült fény, hogy több szakmai (részlet)kérdés kimunkálásához még időre van szükség, így a minisztérium a munkacsoport megbízatását 2000. december 31-éig meghosszabbította. Az elkészült változatot *időközi jelentés* (válliraportti) minősítéssel látták el, s több szemináriumon ismertették már könyvtárosokkal, valamint feltették az internetre is (www.minedu.fi/kupo/kirjas.htm), véleményeket, javaslatokat várva a szakmától.

A dokumentum bevezető fejezete tartalmazza a fentebb vázolt tudnivalókat. A tényleges programtervezet az alábbi fejezetekre oszlik:

- A könyvtárpolitikai program kiindulópontjai.
- A tevékenységi környezet változásai és kihívásai, 2000–2004.
- A könyvtári és információs szolgáltatások célállapota 2004-ben. Problémák.
- Intézkedési javaslatok.
- A programban használt újabb fogalmak, terminus technikusok meghatározásai.

* * *

Mielőtt a részletesebb ismertetésre rátérnénk, fontosnak tartjuk felhívni a figyelmet a program néhány sajátosságára, illetve fő hangsúlyaira. Mindjárt elsőként arra, hogy elsőrendűen közkönyvtári aspektusú, s tulajdonképpen az egész könyvtári rendszert e – szerinte – megnövekvő szerepű könyvtár típus szempontjából szemléli. A másik jellemző vonás, hogy minden kérdés- és feladatsort három szinten (helyi, regionális és országos) vizsgál. (Tegyük hozzá: a gyakorlatban a regionális szintről kevés a mondandója). A fő hangsúlyokat a következő feladatokra teszi:

- az egész könyvtári rendszer „hálósodása” (hálóhoz tartozása) és ezáltal a párhuzamosságok kiküszöbölése;

- a tartalomra koncentráció – ami egyrészt jelenti a kész technika tartalommal való megtöltést, másrészt a könyvtárosi munkában a tartalmi jelleg előtérbe kerülését;
 - a könyvtáraknak a valóságos és virtuális dokumentumanyagot egymás *mellett* kell szolgáltatniuk, azaz egyik sem váltja ki a másikat;
 - a közkönyvtáraknak központi szerepe van (lesz) az ún. régi (hagyományos) és új olvasási készség elsajátításában.
- Ezek után tekintsük át a program részleteit.

A *program kiindulópontjai* a 904/1998. sz. könyvtári törvényen kívül az alábbi dokumentumok, illetve azok könyvtári-információs vonatkozású megállapításai, célkitűzései voltak:

1. A kormányprogram (1999–2003) „Kulturális politika” és „Információs társadalom” című fejezetei. Az előbbi a könyvtárat „a nemzeti művelődés és a kulturális kínálat tartóoszlopának” nevezi, amely „az egész népesség művelődési törekvéseit támogatja”. A könyvtári szolgáltatások fejlesztése – teszi hozzá az utóbbi rész – az állampolgári információs társadalom fejlesztésének része, s eszköze annak, hogy lakóhelytől és társadalmi helyzetűtől függetlenül minden állampolgár számára egyformán elérhetőek legyenek e társadalom szolgáltatásai.
2. Az 1998 végén elfogadott „A könyvtár szerepe a társadalomban” c. EU parlamenti előterjesztés.
3. A finn oktatási minisztériumban készült, „Az oktatás és kutatás információs stratégiája 2000–2004” c. dokumentum alábbi célkitűzései:
 - gondoskodunk arról, hogy a könyvtárak gyűjteményeit és a lehető legtöbb egyéb nyilvános anyagot, amelyet közpénzen állítottak elő, minden állampolgár ingyenesen használhassa;
 - a tartalomipar fejlesztése céljából könnyen használható folyosókat építünk ki az információkereső szolgáltatásokhoz;
 - fejlesztjük az iskolai, az egyetemeken működő hallgatói, valamint a közkönyvtárak együttműködését, különös tekintettel az információszerezés és kezelés oktatására és a könyvtári személyzet továbbképzésére, és gondoskodunk az együttműködés finanszírozásáról.
4. Az 1999. évi, az információ szabadságáról szóló törvény, amely intézkedik többek között a hivatali (közérdekű) információkhoz való hozzáfutásról.

A *tevékenységi környezet változásai és kihívásai* című fejezet lényegében számba veszi a világszerte regisztrált és figyelemmel kísért trendeket. Szól az információs és kommunikációs technika várható nagy – de voltaképpen megjósolhatatlan – fejlődéséről, az állampolgárok információszerezési módjainak változásairól, a szolgáltatások iránti kereslet megnövekedéséről és a szolgáltatási kultúra megváltozásáról, a tanulási módszerek és az oktatási rendszer átalakulásáról, a könyvtári gyűjtemény fogalmának új tartalmáról és a könyvtáros szakmakép megváltozásáról. Hangsúlyt ad annak a gondolatnak, hogy végső fokon elmosódóban van a különbség a tudományos és felsőoktatási, illetőleg a közkönyvtárak között, miután a hálókapsolatok

révén az utóbbiak mind gyakrabban az előbbieik állományának is használóivá válnak. Ugyanakkor viszont az élethosszig tartó tanulás és a felnőtt korú tanulók számának megnövekedése éppen a közkönyvtárakra (a helyben elérhető könyvtárakra) ró nagy feladatokat, lévén az említett használói csoportok számára sok esetben az egyedüli tanuló- (információközvetítő és szolgáltató) hely. Ugyancsak kiemeli a könyvtárosi munkában a tartalmi rész növekedését és azt, hogy nő a könyvtárosok kalauzi, eligazítói, szakszerű tanácsadói szerepe: a használó ugyanis tőlük várja, hogy a hálón föllelhető információtömegeből az „értékeshez”, használhatóhoz elvezessék. Figyelmet fordít a könyvtárhasználó fogalmának tartalmi változására: hogy ti. új használói csoportok jelennek meg azok személyében, akik fizikailag nem, csupán a hálón keresztül jelentkeznek a könyvtárban a szolgáltatások igénybevételeért. Felhívja a figyelmet arra a döntési helyzetre, amelybe a könyvtárak kerülnek, hogy ti. mely munkákat kell helyben elvégezniük, melyeket célszerű adott együttműködési csoportokban megcsinálni és melyeket kívülről – központi szolgáltatásként vagy vásárlás útján – igénybe venni.

A 2000-es célállapotot és az ezzel összefüggő problémákat tárgyaló fejezet helyi és országos szinten fogalmaz meg figyelemre érdemes gondolatokat.

1. Helyi szint

Célállapot: A könyvtár a kulturális és információszolgáltatás kulcsfontjaként működik, s az állampolgár olyan intézményként érzékeli, amely helyi szinten megvalósítja az információk elérhetőségét, és amely biztosítja az állampolgár részvételét a társadalom tevékenységében. A központilag előállított hálótermékeket és szolgáltatásokat felhasználja és közvetíti számára. Kellő számú szakképzett és az új feladatokra felkészült könyvtárossal rendelkezik, akik képesek közvetíteni, értékelni és kínálni a dokumentumokat s az információkat, s vezetni a használókat a szolgáltatások igénybevételeiben, az információk kezelésében, és akiknek a bérezése versenyképes az információszolgáltatás más területein dolgozókéval.

Problémák: A települések könyvtári alapfinanszírozása, különösen pedig a dokumentumbeszerzésre és a személyi bérekre fordított költség helyenként nagyon kevés. Ugyancsak kevés a használói állományok száma a társadalom igényei felől nézve, s a problémát súlyosbítja, hogy 2000 után a számítógépre fordítandó költségek az önkormányzatokat terhelik.

Meglehetősen sokfélék a könyvtárakban működő számítógépes rendszerek. A könyvtárhasználók nagy számához viszonyítva kevés a szakképzett könyvtáros, és a települési önkormányzatok nem is mindig törekednek arra, hogy megfelelő képzettségű személyt alkalmazzanak a könyvtárban. A könyvtárak többsége továbbra sem tud lemondani állománya katalógizálásáról annak ellenére, hogy igénybe lehet venni a központosított katalógizáló szolgáltatást.

2. Országos szint

Célállapot: A könyvtárak egyetlen közös információs hálózatban működnek, és az egyszer már hálóra felvitt szolgáltatást nem állítják elő ismételtelen másutt. A párhuzamosságok kiküszöbölése megtörtént: a legalapvetőbb és legfontosabb on-line anyag központilag, nemzeti szinten elkészült és hozzáférhető. – Egységes álláspont van érvényben a megjelenési formájuktól függetlenül ingyenesen használható szol-

gálatásokról (gyűjteményi adatbázisok, legfontosabb törvények és az ún. közérdekű nemzeti információk – ez utóbbiak tartalma is közmegegyezéssel meghatározva). A szóban forgó információk anyag könnyen kezelhető formában elérhető. Országos intézkedés született a könyvtáraknak a szükséges munkaeszközökkel történő ellátásáról, hogy garantálni lehessen az állampolgároknak az információhoz való egyenlő hozzájutását, illetőleg a könyvtárak egyenértékűségét. – A technikai infrastruktúra működőképes, megbízható és használóbarát. Az on-line anyag terhelésében folyamatos az együttműködés a tudományos és a közkönyvtárak, archívumok, levéltárak, múzeumok, könyvkiadók és egyéb érdekelt intézmények között. – Világos felelősség- és feladatmegosztás van érvényben a nemzeti és a tároló könyvtár, a közkönyvtárak központi könyvtára, valamint a megyei funkciójú könyvtárak között.

Problémák: A jelenlegi államsegély-rendszer következtében nagy különbségek jönnek létre az egyes települések között az alapszolgáltatás-előállításban. Ugyancsak az államsegély-rendszer miatt nehéz a központi (országos) fejlesztési tervek finanszírozása. – Az információk technika megbízhatóságának, valamint a közös szabványokhoz való alkalmazkodásnak a hiányai és a használóközpontú gondolkodást figyelmen kívül hagyó technika rendszeresen üresjáratokat eredményeznek. – A könyvtárügy irányítása nem felel meg a mai igényeknek: a települési (köz-), illetve a tudományos (felsőoktatási) könyvtárak irányításáért más-más miniszter a felelős.* Nem tisztázott az iskolai könyvtárak irányítása. Más EU-országokhoz viszonyítva alacsony a könyvtárügy állami irányításában dolgozó szakképzett munkatársak száma. – Nincs koordinálva az elektronikus dokumentumok katalogizálása nemzeti szinten.

Az *Intézkedési javaslatok* című fejezet az, amelyet a készítőik vázlatnak (tervezetnek) minősítenek, és leginkább ehhez várják a javaslatokat. Tagolása ugyancsak a már ismert három szint szerint történik, középpontban azonban egyértelműen a helyi szint áll: ennek szövege 6 oldalt tesz ki, miközben a regionális szintről egyharmad, az országról pedig gyenge másfél oldal olvasható. A konkrét (gyakorlatias) megközelítésnek és fontos célok szem előtt tartásának egysége okán talán ez a számunkra legérdekesebb és legtöbbet mondó fejezete az anyagnak.

1. Helyi szint

A kulturális szolgáltatások és tevékenységek a korábbinál nagyobb mértékben tartoznak az egyes települések érdekkörébe: az önkormányzat felel azért, hogy a lakosság számára a könyvtáron keresztül – a hálókapsolatok és szakképzett könyvtárosok segítségével – a könyvtári törvénynek és rendeleteknek megfelelően elérhetőek legyenek a könyvtári és információs szolgáltatások.

A könyvtárnak a település *kulturális központjának* kell lennie. Helyi szinten továbbra is nagy a jelentősége a nyomtatott dokumentumoknak, és a közkönyvtáraknak elsőrendű felelőssége a gyermekkönyveknek, a szépirodalmi műveknek és különböző tudományterületek ismeretterjesztő könyveinek, valamint a minőségi periodikumválasztéknak a kínálata. Az egyes tudományterületeken kívül a

* Az oktatási minisztériumot Finnországban két miniszter irányítja: a közkönyvtárak és a tudományos (felsőoktatási) könyvtárak irányítása külön kézben van.

különböző művészeti és kulturális ágak kiadványainak is képviselve kell lenniük a közkönyvtárakban (irodalom, zene, fotózás, kézimunka, turizmus, étkezési kultúra stb.), és kulturális központi szerepkörükben szoros kapcsolatot kell tartaniuk a település egyéb kulturális intézményeivel.

A közkönyvtár ugyanakkor *információs csomópontja* is a településnek. Fontos feladata, hogy a szakképzett könyvtárosok segítségével a hagyományos mellett az új olvasási készség és az állampolgári ismeretek megszerzésében is irányítsa és eligazítsa a használókat. Mivel mindenkinek nincs meg a lehetősége ahhoz, hogy munkahelyén bekapcsolódjon az elektronikus információforgalomba, a kis-települések könyvtáraiban is meg kell lenniük az internetkapcsolatoknak, az elegendő számú használói állomásnak és a használathoz szükséges engedélyeknek.

A technikai infrastruktúrát illetően ajánlatos, hogy a közkönyvtárak – a költségmegtakarítás érdekében – a település törzshálózatán keresztül próbálják kiépíteni internetkapcsolataikat. A nagyobb könyvtári rendszerek kifejlesztőinek viszont azt kell szem előtt tartaniuk, hogy rendszerükbe a kis könyvtárak is bekapcsolhatók legyenek.

A települések oktatási intézményeinek és közkönyvtárainak együttműködve kell megoldaniuk a tanulók információellátását és az információszerzés módjainak oktatását. A közkönyvtárak fő felelőssége az oktatás kiszolgálása, s részfelelőssége van a vizsgával záruló távoktatás könyvtári és információs szolgáltatásainak prezentálásában. Mindez feladat- és költségmegosztást jelent a párhuzamosságok elkerülése érdekében.

Minden településnek rendelkeznie kell információszolgáltatási és könyvtári stratégiával, s ennek működőképességét folyamatos helyi önértékeléssel kívánatos ellenőrizni. A helyi viszonyokat figyelembe véve a stratégiában a következőket kell meghatározni:

- a szolgáltatások mely részét állítja elő maga a település, és mely részét más településekkel történő együttműködésben;
- hogyan látja el szolgáltatásaival
 - a) azokat, akik a távolság vagy valamely sérülés, betegség miatt nem tudják igénybe venni a könyvtár helyiségeit,
 - b) a település oktatási intézményeit;
- hogyan oldja meg
 - a) a diákok, illetve a felnőtt lakosság információszerzési és kezelési oktatását,
 - b) a technikai infrastruktúra által támasztott követelményeket.

2. Regionális szint

A megyei (tartományi) elöljáróság értékkelő látogatások során méri föl a területén lévő települési közkönyvtárak céljainak megvalósítását, s az eredményről informálja magukat a könyvtárakat, a települések önkormányzatát és az oktatási minisztériumot.

A megyei funkciójú könyvtárak szükség szerint koordinálják területük helytörténeti anyagainak digitalizálását, és ezt az interneten közhasználatra bocsátják.

A megyei funkciójú könyvtárak és a regionális konzorciumok beszerzik az elektronikus anyaghoz szükséges szabványokat, felhasználva a közkönyvtárak központi könyvtárának és a nemzeti könyvtárnak a segítségét.

3. *Országos szint. Központilag előállított szolgáltatások*
(Átvétel az Oktatási Minisztérium 2000–2004-re szóló cselekvési és gazdasági tervéből)

Kulturális politika. Könyvtárak

Az Oktatási Minisztérium

- a könyvtárpolitikai munkacsoport és a digitális adatkezelési munkacsoport irányelvei és javaslatai alapján elkészíti a közkönyvtárak fejlesztési programját;
- kialakítja az országos értékelő rendszereket, és a megyei előljárással együtt értékeli a települések könyvtárainak munkáját a könyvtári alapszolgáltatások minőségi fejlesztésének és elérhetőségének biztosítása érdekében. Az országos könyvtári statisztika adattartalmát a nemzetközi szabványoknak megfelelően megreformálja, növelve a használhatóságát;
- támogatja a könyvtárak hálósolgáltatásainak fejlesztési munkáit és a hálón lévő anyag használatát;
- támogatja az olyan központi szolgáltatásokat, mint a közkönyvtárak központi könyvtárának, a megyei (tartományi) könyvtáraknak, a külföldiek könyvtárának és a lapp könyvtárnak a tevékenysége. Előmozdítja a lakosság médiaolvasási készségének megerősítését, valamint az élethosszig tartó tanulás környezetének megteremtését oly módon, hogy segíti a könyvtár és az iskola együttműködését.

A könyvtári és információs szolgáltatások tartalomipari programjának az a központi célja, hogy minőségi tartalomtermék és könnyen használható hálószolgáltatások jöjjenek létre. A központi szolgáltatások lehetővé teszik a számos különböző helyen végzett párhuzamos munkák elkerülését.

A tartalomtermelési akciók közül a legfontosabb, hogy a nemzeti anyag LINNEA adatbázisa a közkönyvtárakon keresztül minden állampolgár rendelkezésére álljon.

A *sz szerzői jogi kérdést* illetően folyamatban van a szerzői jogi törvény részleges módosítása, amelyet az OM által felállított szerzői jogi bizottság végez el. A cél az, hogy a törvény megfelelően a digitális technika és a hálókörnyezet támasztotta új követelményeknek.

* * *

Egyetlen nagyon fontos kérdésre nem találtunk választ sem magában az anyagban, sem a Kirjastolehti című könyvtári folyóirat idei első számában, amely rövid eszmefuttatást közöl a programról. Arra ti., hogy a munkacsoport megbízatásának meghosszabbítása miatt egy évvel eltolódik-e a program megvalósításának elkezdése is. A finnek ilyen szempontból általában megnyilvánuló racionalitását és pragmatikusságát ismerve azt gyaníthatjuk, hogy legfőképpen a hivatalos kezdési időpont tolódik át 2001 elejére.

Sz. Nagy Lajos

A muzeális könyvállományt őrző gyűjtemények első találkozója

Az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Társadalomtudományi Szekciója, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Művelődéstörténeti Bizottsága 2000. május 9-én rendezte meg a *Muzeális könyvállományt őrző gyűjtemények első találkozóját* a nemzeti könyvtár épületében. A résztvevőket *Monok István*, az OSZK főigazgatója üdvözölte, korántsem szokványos köszöntő szavakat mondva, hanem azonnal a lényegre térve. Illetve, talán nem is annyira arra, amit általában – e témakör kapcsán – lényegesnek szoktunk tartani mindközönségesen. A főigazgató, miután elmondotta, hogy – hivatalból – számos rendezvényt kell megnyitnia, ezúttal hangsúlyozta, hogy olyan előadások és viták előtt szól, amelyek legsajátabb témái közül valók, amelyhez affinitása, mély köze van. (Aki ismeri Monok István tudományos publikációit tudhatja, hogy azért itt többről van szó, mint affinitásról.) Ez az elkötelezettség abban is megnyilvánult, hogy Monok István alapkérdéseket pendített meg, részint az egészre nézett, részint az értelmét kereste mindennek. Már akkor ezt tette, amikor csak arról szólt, hogy miért nem egyszerű hivatali ügyesség (ügyeskedés) egy ilyen konferenciát három szervezet–intézmény–műhely közös munkájaként létrehozni. Mert – mondotta Monok István – úgy is fel lehet fogni a dolgot, hogy a nemzeti könyvtár, az MKE és az MTA számára egyszerre és egycsapásra eladható programról van szó. De úgy is, hogy e három intézmény közös részvétele, felelősségvállalása valami fontosat tükröz. Egy olyan hármasságot, amelyet akár ars poeticaként is vállalhatnak a résztvevők. Hisz tudjuk, a könyvtárosok bizonyos autonóm tökélyre törnek. Feldolgozási, címléírás, bibliografizálási szisztémáik önelvű zártságát, szépségét, logikáját tartják szemük előtt, és a beavatott, az igazi szakember büszkeségével mosolyogják le a tudósok, a kutatók publikációinak „dilettáns” bibliográfiai hivatkozásait, lábjegyzeteit, legalábbis azok formai oldalát, „hiányosságait”. A tudósok, a kutatók viszont ezt a könyvtárosi perfekcionizmust „nézik le”, és azt hiányolják, hogy ez az interim tökély nemcsak nem párosul, de nem is hajazik a tartalmi igényekkel/igényekre, hogy logikája nem a tartalmi lényeg logikája mentén alakul, bontakozik ki. A közember, a laikus, az „egyszerű/egyszerű” olvasó pedig fel sem éri ésszel ezt a perfekciót, egyszerűen nem is tud eligazodni a könyvtárak nyilvántartási–feltárási rendszereiben. Márpedig, és a három intézmény mindegyike valamelyik oldalt képviseli, valami olyanra kell/kellene törni, ami három irányban is adekvátnak bizonyulhat. A három oldal is, a három intézmény is joggal kívánja saját szempontjait érvényesülni látni, és az összejövetel, pontosabban az összejövetelek sorozata azt a célt szolgálhatja, hogy a szempontok – a maguk súlyának, arányának megfelelően – mind érvényesüljenek, érvényesülhessenek. A Széchényi Könyvtár mindenesetre erre törekszik, és joggal véli úgy, hogy e hármasság figyelembevétele eligazító lehet a könyvek egy speciális

csoportjával, a régi könyvekkel foglalkozók számára is. Az ő számukra is fontos mind a könyvtárosi, mind a tudósi–kutatói, mind a köznapis felhasználói oldal figyelembevétele, szolgálata.

De célzott a főigazgató a belső szakmai vitákra is. Hisz a régi könyvekkel foglalkozók közt számos kérdésben nincs egyetértés. Ennek az egyet nem értésnek, a vitatott pontoknak és témáknak is felszínre kell kerülniük. Ráadásul nem pusztán technikai részletkérdésekről van szó. Példaként a főigazgató a bibliográfia és a katalógus terminus technicusait említette. Ő maga, mondotta, nem kis bátorságról tévén tanúbizonyságot, nem látja a különbséget a katalógus és bibliográfia között. Nem hiszi, hogy kell ilyen különbségnek lennie. Márpedig e különbségtételnek, kivált a régi könyvek vonatkozásában, óriási jelentősége van, vagy olyant tulajdonítanak neki. Kard-ki-kard mondhatnánk, annál is inkább, mivel persze nem iskolás megkülönböztetésekről van szó, a klasszikus meghatározásokat, kézikönyvbölcsességeket Monok István is ismeri. De hasonlóan provokatív volt a főigazgató egy másik eszmefuttatása is. Azt mondotta ugyanis, hogy egy helyes irányban fejlesztett/fejlődő könyvtárnak csak egy katalógusa lehet. Sőt! Hosszabb távon egy egész országnak is csak egy katalógusa van (kellene lennie). (Innen nézvést persze a katalógus versus bibliográfiai felvetés is másként cseng.) E katalógusnak (vagy bibliográfiának?) meg kell felelnie minden dokumentumtípusnak. A modern könyveket és periodikumokat ugyanabban az adatbázisban kell bemutatni, mint a régi könyveket. Más kérdés, hogy e megfeleltetés milyen szakértelmet, milyen technikákat követel. És – visszacsatolva az eddigiekhez – arra is utalt, hogy épp ennek az adatbázisnak kell olyannak lennie, amely nemcsak a benne feldolgozott művekhez adekvát, de a felhasználók hármas igénykövetelményéhez képest is az. Probléma problémára következett a főigazgatói – üdvözlő szavaknak titulált – előadásában, el egészen az osztott katalógizálásig, a régi könyvállományok különböző rendszerekben és metszetekben feldolgozott katalógusainak közös (még majd megkeresendő, kialakítandó) nevezőig, és tovább. Arra persze Monok István is utalt, hogy mindennek a megválaszolása nem egyszeri összejövétel célja. De épp azért van szó rendezvénysorozatról, „első” (vagyis későbbieket feltételező) találkozókról, hogy rendre minden sorra kerülhessen. Téma szűkében épp nem lehetnek a találkozó résztvevői.

De még aktuális, konkrét problémák felvetésére is adódott alkalom ebben a bevezető–köszöntő szövegben. A főigazgató – sokakat talán meglepve, másokat netán megbotránkoztatva – azt mondotta, hogy a nemzeti könyvtárnak az a célja, hogy a teljes magyar nemzeti bibliográfiát, a kezdetektől napjainkig, egyetlen adatbázisban a hálóra vigye, méghozzá rövid határidőn belül. No persze nem arról van szó, tette hozzá azonnal, hogy minden egyes tétel autopszia után, a bibliográfiai leírás tökélyével jelenjen meg a hálón. Egy köztes lehetőségéről van szó: a Petrik, a Szabó Károly, az RMNY, stb. egyelőre úgy fog megjelenni, ahogy ezekben a közismert, közhasznú kézikönyvekben szerepel, olyan címléírásokkal, olyan vegyesen, ahogy azt ismerjük. De így legalább elérhető lesz, a számítógépes rendszer minden előnyével. Később azután jöhet a finomítás munkája. A bibliográfiai leírások tökélye. Lehet, hogy ez az „ütemterv” különösnek tűnik valakiknek. A nemzetközi mezőnyben azonban bevett gyakorlatról van szó.

Itt zárta is szavait Monok István, átadva a szót az első előadónak, a Petriket CD-ROM-ra vivő Arcanum cég képviselőjének, Biszak Sándornak, aki persze a

legszorosabban kapcsolódhatott az elmondottakhoz, lévén épp e „köztes megoldás” mestere, aki hálóra viszi ugyan a Petriket, ám abban a formában, ahogyan azt Petrik és persze kiegészítői megalkották. A finomításokról lásd mint fent.

Sok mélyjáratú, a szakmai tökélyt személyében is képviselő előadó lépett azután színre és számolt be egy-egy önmagában véve is roppant fontos témáról, problémáról, vívmányról és szakmai „gubancról”. Közülük olvasóink számára *P. Vásárhelyi Judit* előadását „hoztuk el”, adjuk közre. Azért lejegyezzük, hogy Berecz Ágnes a muzeális Ráday Könyvtár régi állományának feltárásáról, Keveházi Katalin a szegedi Egyetemi Könyvtár barokk katalógusáról, Spielmann Mihály a Teleki-téka katalógusairól szólott – kimerítő alapossággal. (VK)

A Régi Magyarországi Nyomtatványok Szerkesztőségének nyilvántartásai

Különös öröm számomra, hogy éppen azoknak a körében kell bemutatnom az RMNy nyilvántartásait, akik bejelentéseikkel vagy a náluk folytatott kutatásaink során nekünk nyújtott áldozatkész segítségével részesei annak a több évtizede folyó munkának, amely a régi nyomtatványok szisztematikus felkutatására irányul.

Általánosan ismert, hogy immár több évtizede az RMNy Csoport feladata, hogy a magyar retrospektív bibliográfia gondozójaként számbavegye és feldolgozza az 1801 előtt nyomtatásban megjelent dokumentumokat, továbbá publikálja azok bibliográfiáját.

Érdeklődési körébe az 1801 előtt bárhol – azaz belföldön vagy külföldön – megjelent magyar nyelvű nyomtatványok, vagyis **a nyelvi hungaricumok** (a Szabó Károly-féle RMK I); az 1801 előtt a történelmi Magyarország területén bármely nyelven nyomtatásban kiadott dokumentumok, vagyis **a területi hungaricumok** (a Szabó Károly-féle RMK II); és újabban magyarországi szerzők 1801 előtt külföldön idegen nyelven megjelentetett művei, vagyis **a szerzői hungaricumok** (a Szabó Károly-féle RMK III)

tartoznak.

Az első két kategória: a nyelvi és területi hungaricumok köre igen becses számunkra. Éppen ezért az ide tartozó dokumentumokat különös gonddal és igénnyel kívánjuk feltárni. Munkánk gyümölcse az RMNy I. és II. kötete, és hamarosan kézbe vehetjük III. kötetét is. A három kötetben együttvéve **2625** tétel leírása található, amely kronologikus rendben haladva az 1473 és 1655 között megjelent, általunk példányból ismert, feltételezett és kikövetkeztetett magyar nyelvű és magyarországi nyomtatványok részletes leírását tartalmazza.

Minden kötet használatát tízféle mutató, valamint a példányból ismert nyomtatványok címlap-reprodukciója segíti. Nem érdektelen felsorolni ezeket a mutatókat, mivel az RMNy Szerkesztőség nyilvántartásait az 1656–1700 közötti időszak tekintetében lényegében hasonló elvek szerint alakítottuk ki.

Az RMNy kötetek mutatói tehát:

- a magyarországi nyomdahelyek mutatója időrendben;
- nyomdamutató, helységek és nyomdászok;
- személynévmutató;
- helynévmutató;
- címmutató;
- a magyar nyelvű énekek és versek incipitmutatója;
- tárgymutató;
- nyelvi mutató;
- könyvtárak mutatója;
- a fontosabb bibliográfiák konkordanciája.

Az 1656–1700 időszak vonatkozásában cédula formában rendelkezésre álló nyilvántartásaink pedig a következők:

- szerzői betűrendes katalógus;
- cím szerinti betűrendes katalógus;
- nyomdahely szerinti katalógus, amely az adott helyen készült nyomtatványokat kronologikus rendben tartalmazza;
- műfaj szerinti katalógus;
- RMK szám szerinti katalógus, amely a Szabó Károly által nem ismert példányokat, mint /a, /b-s stb. RMK-számos tételeket foglalja magában.

Az új tételeket az úgy nevezett „kövér” RMK-köteteinkben, a nyomtatott lapok közé belőtt üres lapokon tartjuk nyilván. Továbbá vezetünk példánynyilvántartást RMK-szám rendben tartott kartonokon, és gyűjteményenként is van áttekintésünk az RMK példányokról. Ezek a nyilvántartásaink képezik az alapját a következő három RMNy kötet anyagának.

A már megjelent RMNy kötetek tekintetében akár szakirodalomból, akár személyes gyűjtőútjainkon szerzünk tudomást olyan eddig ismeretlen hungaricum-nyomtatvány létezéséről, amely 1636 előtt jelent meg,

- legfontosabb adatait jelzésszerűen bevezetjük az erre a célra megkövérített, átlőtt RMNy példányunkba úgy, hogy **S**, azaz supplementum tételszámot adunk neki;
- továbbá bevezetjük példánynyilvántartásunkba is, amely így állandóan módosul.

Eddig a XVI. században publikált 870 tételhez **87** újabban előkerült **S** tételről tudunk. Ha egyszer lesz digitalizált RMNy, akkor terveink szerint ezek az **S**-tételek abban már benne fognak szerepelni. S ha végigérnek unokáink a XVII. századi RMNy-en, akkor érdemes lesz kötet formájában is összegyűjtve kiadni az összes Supplementum-tételt és módosítást.

Feltűnhetett a jelenlévőknek, hogy Szabó Károly RMK-inak 1711. évi korszakhatárától eltérően 1700-at emlegettem. A nemzetközi gyakorlatot követve ezentúl ugyanis mi is a századonkénti beosztást követjük, vagyis az 1701–1711 között megjelent nyomtatványokat a XVIII. századiakkal együtt tartjuk már számon, dolgozzuk fel és publikáljuk. Ez a magyarázata annak, hogy már a V. Ecsedy Judit által gondozott Petrik VIII. kötetében, amely a VII. és VIII. Pótlás-kötetek nyomdászmutatója, benne szerepelnek az 1701 és 1711 között keletkezett kiadványok is Szabó Károly RMK-inak első két kötetéből.

Ezzel át is térhetünk az RMNy Szerkesztőség **XVIII. századi** nyilvántartásaira.

Mint ismeretes, az eredeti négy Petrik kötethez eddig négy Pótlás-kötet jelent meg. Ezek közül a Petrik V. és VII. kötet teljes egészében, továbbá a VIII. kötet első fele Petrik által le nem írt bibliográfiai tételeket ad közre 1712 és 1800 között, a Petrik VI. kötet és a VIII. kötet második fele pedig nyomdahelyek és nyomdák rendjében közli a tárgyalt nyomtatványokat.

E publikációknak megfelelően van alfabetikus rendben tartott bibliográfiai cédulakatalógusunk, valamint nyomdahely szerint rendezett nyilvántartásunk is. Ezek azonban korántsem publikációink pusztá megfelelői.

A bibliográfiai katalógusunk *egy betűrendben* tartalmazza az összes Petrik tételt, a XVIII. század első tizenegy évének könyvtermését is ideértve. Nagyon bőven van utalózva, hogy az új tételek azonosítása könnyen megtörténhessék.

A nyomdahely szerinti nyilvántartásunk pedig alkalmas volt arra, hogy példánynyilvántartássá fejlesszük. Természetesen kiindulásul ez egy rendben tartalmazza a Petrik VI. és VIII. kötet nyomdamutatóit.

Még a 70-es évek közepén, amikor felmerült az a gondolat, hogy a XVIII. századi nyomtatványok szisztematikus feltárását az összes belföldi közgyűjteményben és a lehetőségeknek megfelelően a legnagyobb külföldi gyűjteményekben meg kell kezdeni, Borsa Gedeon és Hervay Ferenc a következő, azóta is használatban lévő rendszert találta ki:

Minden XVIII. századi nyomtatvány kapott egy három elemű kódszámot impresszum adatai alapján, amely két betűből és kétszer két számból áll. A betűk általában utalnak a kiadás helyére és a nyomdára, tehát pl. a budai Landerer nyomda esetében BL, a pesti Landerer esetében PL, de mivel a P betű Pestet jelenti, a pozsonyi Landerer esetében QL a betűjel. Ezt követi az évszám utolsó két száma, vagyis a BL-63 egy, a budai Landerernél 1763-ban megjelent nyomtatványt jelöl. Az utolsó két szám már esetleges, azt jelzi, hogy az eredetileg beszámozott Petrik VI. nyomdamutatóban az adott évben kiadott ismert nyomtatványok között hányadik sorszámot kapta a nyomtatvány. Így Gyöngyösi István *Porából megéledett Phönix* című, Budán 1763-ban megjelent művének kódszáma: **BL-63-08**. Mind a két kinyomtatott nyomdamutatónkat: a Petrik VI. és VIII. kötetet is ilyen rend szerint „betanítottuk”, azaz kódoltuk tételeiket. Ezek a házi használatra készült nyilvántartásaink, amelyek nem publikusak.

A feldolgozó munka során nem történik más, minthogy megkeressük a bejelentett adat kódszámát. (Ezt az előző korszakban az RMNy, ill. 1656 után az RMK szám megkeresése jelenti). Ha megtaláljuk, akkor regisztráljuk a példányt, ha nem találjuk meg, akkor adunk neki új, ++ előjelű kódszámot. Autopszia alapján elkészítjük leírását, majd beépítjük nyilvántartásainkba, a bibliográfiaiba is és a péld-

dánynyilvántartásba is, valamint besoroljuk az újabb Petrik Pótkötetben publikálható adataink közé. Tehát ennek a bibliográfiailag eddig le nem írt műnek új példányát már hozzá tudjuk írni az elsőhöz, ezzel elkerülendő a párhuzamos ill. többletleírások készítését.

A kódszámok rendjében állítottunk fel még a munkálatok kezdetén, a 70-es években egy olyan kartotékrendszert, amely példánynyilvántartásként szolgál.

Több mint 340 magyarországi és ugyancsak a 300-at meghaladó külföldi gyűjtemény régi nyomtatvány-példányai található meg példánynyilvántartásunkban: azaz az általunk ismert több mint 27 000 nyomtatványnak 200 000 példányát tartjuk nyilván és tudunk róluk tájékoztatást adni. Meg tudjuk mondani, hogy egy nyomtatványból ismerünk-e példányt; ha igen, hol, milyen jelzet alatt őrzik azt.

Igen hasznos ez a kutatóknak, a régi könyveket forgalmazó eladóknak, aukció-rendezőknak, és nem utolsósorban a magukat vásárlásra elszánó magánszemélyeknek, könyvtáraknak.

Példánynyilvántartásunk önmagában is igen érdekes. S itt a már megjelent RMNy-kötetek tanulságaira is utalni szeretnék:

A XVI. században a kép igen elszomorító. Az ebben a században általunk ismert nyomtatványok 46%-ából csak egyetlen példányt vagy töredéket ismerünk.¹ Viszonylag nagy példányszámban maradtak meg a vaskos könyvek:

- Pl.: Heltai Gáspár *Krónikája* (Kolozsvár 1575, RMNy 360) 42 példányban;
- A magyarországi törvények gyűjteménye, a *Decreta* (Nagyszombat 1584, RMNy 549) 66 példányban;
- a *Vizsolji Biblia* (1590, RMNy 652) 58 példányban. Ez utóbbi eredeti példányszámát nem ismerjük, általánosan elfogadott feltételezés szerint 7–800 példány körül jelent meg.

Már autentikusabb forrásból – magától a sajtó alá rendezőtől, Molnár Albertől – tudjuk, hogy a protestáns *Biblia*-fordítás második kiadása 1608-ban Hanau-ban (RMNy 971) másfélezer példányban látott napvilágot. Ma 37 könyvtárban 58 példányról tudunk, azaz közel 4%-a maradt fenn a kinyomtatottnak.

A XVII. században az előbb idézett 46%-os arány már kissé kedvezőbben alakul. A most megjelenőben lévő RMNy III. kötetben, amely az 1636–1655 évek közötti korszakot tárja fel, 1001 tétel leírását adjuk majd közre. Közülük 323, azaz 32,3% maradt fenn egy példányban vagy töredékben. Ugyanebben a korszakban bizton feltételezhető vagy említésből ismert 221, azaz a tárgyalt nyomtatványok több mint 1/5 része. Az is előfordul, hogy pontosan tudjuk a megjelent kiadvány példányszámát, de abból napjainkra egyetlen példány sem maradt fenn. Így van ez Vaclav Vokál trencsényi nyomdász esetében. Fennmaradt végrendelete,² amely több olyan kiadványára és azok példányszámára utal, amelyekből egyetlen példány sem őrződött meg napjainkra. Így csupán említésből ismert, azaz időzójelk között tudtuk szerepeltetni bibliográfiánkban pl.

- Luthernek Vokál által nyomtatott *Catechismusát*, amely a végrendelet szerint 300 példányban maradt fenn (RMNy 1805);

1 *Hervay Ferenc: A XV–XVI. századi magyarországi könyvnyomtatás számokban. Magyar Könyvszemle, 1966: 67.*

2 *Macürek, Josef: Česká žeme a Slovensko (1620–1750). Brno, 1969, 163.*

- *Vocabularium*át, amelyből a nyomdász halálakor négyszáz példány volt (RMNy 1811);
- Biblikus cseh nyelvű Ábécéskönyvét (= *Slabikár*, RMNy 1808), amelyből ötszáz példány volt 1641-ben, stb.

A végrendelet olyan nyomtatványra is utal, amelyből mára is maradt fenn példány. Így megtudhatjuk belőle, hogy a cseh nyelvű *Praxis pietatis* második részének 1641-ben, Vokal halála évében nyomtatott kiadása (RMNY 1906) 500 példányban már raktáron volt, és munkában volt további 300 példányának kinyomtatása. Ma összesen hét példányról, az összes 800 példánynak nem egész egy százalékáról tudunk.

Ezek általában – miként a Vokáltól idézett címek is mutatják – mindennapi vagy gyakori használatra készült művek: naptárak, tankönyvek, katekizmusok, énekeskönyvek, liturgikus művek, agendák, illetve kis terjedelmű, alkalmi nyomtatványok, stb.

Az előállított nyomtatványok példányszáma a XVIII. században jelentősen emelkedett. Kitűnő forrásmunkának számít e tekintetben a nagyszombati egyetemi nyomda 1773-ban, azaz a feloszlatakor készült leltára.³ Az 1773-ban illetve előző egy-két évben készült kiadványok esetében a leltárban megadott példányszám valószínűleg azonos vagy közel áll ahhoz a számhoz, amennyit a nyomda kibocsátott.

5000 példányban jegyzi a leltár pl. az *Úitárs* című magyar nyelvű imádságoskönyvet, amelyből egyetlen példányról sem tudunk.

4000 példányban volt meg a nyomdában a *Geistliches Vergiss mein nicht* című német imádságoskönyv (Petrik VII. 174), amelyből mindössze négy példányról tudunk: kettő van ezek közül az OSZK-ban, egy Eszéken a múzeumban, és egy Krakkóban, a Jezsuita Rendház Könyvtárában.

3000 példányos Dufrene *Rudimenta historica* harmadik kötete (P. III 254), amelyből ma 45 példányról tudunk (NA-73-06);

2000 példányban készült Salvianus *Operájának* I–II. kötete (P. III 271). Ebből 38 példányt ismerünk (NA-73-43).

A gyűjtött példányok száma napról napra növekszik, minthogy az erdélyi gyűjteményekben pár éve megkezdett szisztematikus kutatásaink még eltartanak egy ideig. Igen sok feladat vár még itt ránk. Feltáró munkánk nemcsak eddig ismeretlen példányokat, hanem eddig ismeretlen bibliográfiai tételeket is a felszínre hoz. Ebből tervezzük az új évezred első évtizedében a Petrik IX. kötetét több ezer tétel leírásának a közreadásával.

A példánynyilvántartással párhuzamosan fejlesztjük címlapxerox-gyűjteményünket kódszámrendben felállítva. Amiképpen a XVI–XVII. századi nyomtatványok esetében a magyarországi nyomdák típusainak a repertóriumát áll segédeszközként a rendelkezésünkre, hasonlóképpen címlap-reprodukciók könnyítik meg sok esetben munkánkat a kapott adatok azonosításában.

A példányok egyedi jellemzőinek regisztrálását nem tekintjük bibliográfiai feladatnak. Azt: vagyis a könyv possessorainak és kötése jellemzőinek a feltárását

3 *Haiman György–Muszka Erzsébet–Borsa Gedeon: A nagyszombati jezsuita kollégium és az egyetemi nyomda leltára, 1773. Bp., 1997. Balassi 163–164.*

az őrző gyűjtemények feladatának tartjuk. Többek között ez a klasszikus különbség bibliográfia és katalógus között. E tekintetben igen szép munkák folynak szer- te az országban, a Felvidéken és Erdélyben is.

Ami a folytatást illeti: megtalálható nálunk

- az OSZK-ban őrzött 1801 és 1850 között keletkezett magyarországi nyom- tatványok nyomdász-katalógusa. Hangsúlyozom, hogy csak az OSZK-ban ő- rzött művekről van szó;
- továbbá az 1601 és 1800 között, ugyancsak az OSZK-ban meglévő külföldi nyomtatványok nyomdahely szerinti katalógusa is. Mivel az OSZK Tájékoz- tató osztályának ilyen katalógusa nincs, nálunk található információ azok a kutatók, akik arra kíváncsiak pl., hogy milyen római XVIII. századi nyom- tatványai vannak az OSZK-nak.

Végezetül szeretnék még központi katalógusainkról is szólni. A 80-as évek kö- zepétől kezdve az RMNy Szerkesztőség gondozza az országban őrzött, 1601–1800 között keletkezett külföldi könyvek, azaz nem hungaricumok központi katalógusát. Sajnos nemigen kapunk újabb bejelentéseket, pedig bármilyen hordozón: floppy vagy cédula formában szívesen látjuk a folyamatosan feldolgozott könyvek leírá- sait, hogy beépítsük azokat nyilvántartásunkba, amely időrendben külön kezeli a XVI. századi nyomtatványokat és az 1601 és 1800 között megjelenteket. Mint aho- gyan – s ezzel visszatérünk bibliográfiai munkánkhoz – a rekatalogizált vagy újon- nan beszerzett régi hazai nyomtatványairól (akár megváltozik eddigi jelzete, akár egy-egy kolligátum feldolgozásakor, vagy restaurálásakor a kötéstáblából új nyom- tatvány/töredék került elő) kérjük szíves tájékoztatásukat, hogy nyilvántartásaink teljesen naprakészek lehessenek: az egyes gyűjtemények rejtett kincsei hasznosul- janak a kutatás számára és nem utolsósorban a mindnyájunk örömére, akik szene- délyesen szeretjük munkánkat: régi könyves kultúránk mind mélyebb feltárását és megismertetését.

S természetesen nemcsak adatközlésre hívom fel a kedves kollégákat, hanem biztosíthatom mindnyájukat, hogy akár személyesen, akár levélben vagy telefonon (224-3783), netán e-mail-en (rmnybibl@oszk.hu) fordulnak hozzánk 1801 előtti hungaricumokra és nem hungarica-nyomtatványra vonatkozó kérdéseikkel, szíve- sen és készséggel állunk rendelkezésre.

P. Vásárhelyi Judit

Katalógustörténet, s ami a történetből következik

„Alapítsunk hírlapkönyvtárat!” – tette közzé nevezetes felhívását Szinnyei József 1880-ban „A Hon” hasábjain. Gyűjtötte, regisztrálta, katalogizálta, repertorizálta is azokat haláláig, majd 50–90 év múltán Dezsényi Béla teremtett nemzetközi viszonylatban is kiválónak tekinthető hírlapkönyvtárt az Országos Széchényi Könyvtárba alapítása óta kötelespéldányként érkező hírlap- és folyóiratdömpingből. Szinnyei is, Dezsényi is igen fontosnak ítélte, hogy a hírlapok, folyóiratok feltárása, katalogizálása naprakésszé váljon, s megfelelően saját koruk könyvtári gyakorlatának, használói igényeinek. Könyvtárosberkekben tudott, hogy a periodikumok feltárása a könyvekénél sokkal nehezebb, egy-egy feldolgozási tétel elvben soha nem befejezett, hiszen az időszaki kiadványokat a végtelen megjelenés szándékával alapítják. Éppen ezért a periodikumok feltáró rendszere minden más dokumentumtípusnál jobban megszenvedti az elméleti és gyakorlati változtatásokat. Talán éppen ezért nem vállalkozik a könyvtárak többsége a periodikumok teljes körű mély feltárására, talán éppen emiatt alakult ki, hogy e dokumentumtípus esetében a nemzeti bibliográfiai rendszerek is csak az egyszerű (és egyszerű) alapadat-regisztrálásra, s a változások követésére vállalkoznak kötelező érvénnyel. Csakhogy ... a nemzeti könyvtárakban ott található a periodikumok sokasága, s ha bibliográfiai szinten nagyon nehéz is a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfia létrehozása, ez még nem mentesíti a gyűjtő nemzeti könyvtárt az alól, hogy a periodikumokról korszerű katalógusa legyen, éppen a mindig friss információkat közvetítő időszaki kiadványok keresettségé okán. (De talán az informatika korában a Nemzeti Könyvtár periodikum-katalógusa majdnem helyettesítheti is a nemzeti sajtóbibliográfiát. Avagy ez csak a recenzens valóságtól teljesen elrugaszkodó fantáziaszülte vágya lenne?)

Kocsy Anikó könyve – témáját nem pontosan meghatározó címe ellenére – katalógustörténet, a Szinnyei megálmodta hírlapkönyvtár feltárásának története, olyan történet, amely a jelen problémáit is felveti, s a jövőre kiható javaslatokat is magában rejt. Kimondatlanul is végigvonul a szerző gondolatmenetén, történeti áttekintésén a fenti tétel (azaz a fogalmi, tartalmi változtatások negatív hatásának) bizonyítása. A legfontosabb fogalmi változás az elmúlt évszázadban, hogy amíg Szinnyei József hírlapkönyvtárról beszélt, ma már az időszaki kiadványok teljes köréről vagy on itt szó. Vagyis az ISSN körébe tartozó valamennyi időszakosan megjelenő dokumentum egy kiadványcsoportba tartozik, annak ellenére, hogy ezek műfaja kiadványtipológia szerint nem sorolható egy műfajba, hiszen az időszakosság, a végtelen megjelenésre tervezettség, s a formai külsőségek (számozás, keltezés) kritériumai igencsak eltérő szerkesztési elveket követő kiadványokat mosnak össze, gondoljunk csak a rendszeres kongresszusok kiadványai s a napilapok közötti különbségre.

Kocsy Anikó részletesen bemutatja azokat a katalogizálási törekvéseket, amelyek a hírlapkönyvtár alapítása óta kísérték, a sok kezdeti kísérlettől (kötetnaplótól a müncheni katalógusig). Majd bekövetkezett az egységesítés kívánalma szerinti első rekatalogizálás, a kardex formájú szolgálati katalógusra való áttérés 1950-ben. Ez az egységesítés azonban nem volt végigvihető, hiszen a periodikumok rekatalogizálása nem egy-két éves munka az OSZK-ban levő hatalmas állomány esetében. Majd olyan változások is hátráltatták a hírlaptár feltáró munkáját, mint a Várba költözés, az állományvédelmi mikrofilmzés (szerencsére még időben) elindított programja. 1975-ben fektette le Ferenczy Endrének azokat az alapelveket (az olvasók kiszolgálásának katalógusalapjai, a kurrens és retrospektív sajtóbibliográfia halaszthatatlansága (!!!), a periodikumok feldolgozottsági fokának az információszolgáltatásban szükséges szintre emelése), amelyek alapján megindult és még mindig folyik az időszaki kiadványok egységes formátumban való rekatalogizálása az Országos Széchényi Könyvtárban. Az 1976-ban eldöntött és ekkor már élő nemzetközi szabványt is figyelembe vevő katalogizálási adatok köre, az időszaki kiadványok lezáratlanságából adódó adatok folyamatos vezetése végre reményt adott arra, hogy a Nemzeti Könyvtár periodikumai a könyvekkel azonos minőségben épüljenek be az OSZK katalógusába. Csakhogy az idő telt, a technika is túllépett a kézzel gépelt szolgálati katalóguson, jelentős lépés történt a bibliográfiai regisztrációban, nevezetesen, hogy ma már interneten és CD-n van a „Magyar Nemzeti Bibliográfia. Periodikumok” regisztrációja is.

Kocsy Anikó csak egyetlen mondatban utal rá: az OSZK vezetésének türelme elfogyott, tehát a rekatalogizálás most is le fog állni. Érv van elég, több szinten, többször is feldolgozzák (mikrofilmzés, bibliográfiai osztály) a beérkező periodikumokat. Csakhogy az elektronikus bibliográfiában csak a jelen állapot jelenik meg. S most feltehetjük a kérdést: Magyarországon soha sem lesz teljes körű, a periodikumok valamennyi adatát alapításuktól regisztráló retrospektív és jelen idejű időszaki kiadványok bibliográfiája? Avagy nem lehetne-e annak alapjait legalább megteremteni, ha az OSZK a periodikumok rekatalogizálását két századforduló megélte után egyszer mégiscsak végigvinné, természetesen a mai technikai (gépi és program) körülmények közé helyezve a munkát? A szerző szerint van lehetőség a meglévő katalógus konverziójára is.

Kívánjunk neki szerencsét! (A 13. szám ellenére.)

—ri—ko

(Kocsy Anikó: Periodika-feldolgozás a magyar nemzeti könyvtárban. 1999. Az Országos Széchényi Könyvtár füzetek 13. 76 l.)

Könyv az olvasóktól – az olvasásról

Mosoly, erő, öröm, csoda – ezek a szavak talán csak a mesekönyvek kulcsszavai manapság. Mégsem mesekönyvet akarok most ismertetni, bár sokszor mesékbe illő történeteket olvashatunk az 1991-ben alakult Magyar Olvasástársaság ötödik könyvében. Nem, nem mesekönyv ez, hanem egy könyv a meséről, arról, hogy Csodaországban innen, a való világban is van Csodaország, csak meg kell keresni – s ebben sokaknak „segített a könyv, a mese”, ahogy a könyv címe is jelzi. 1997-ben a Magyar Olvasástársaság, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Gyermekkönyvtári Szekciója és a Könyvtárostanárok Szervezete közösen hirdette meg a hasonló című pályázatot, a beérkezett pályamunkákból válogatott a kötet szerkesztője, Bartos Éva.

Vallomások, emlékezések, élménybeszámolók gyűjteménye ez a könyv, szépsége, hogy minden történet egyedi, s mégis mind ugyanarról szól: az irodalom segítő erejéről. Én, az olvasó, főszereplője vagyok minden egyes írásnak, velem is megtörténnek vagy megtörténhetnek a leírt események, s egyszerre kerülök a könyvben szereplő munka és a szerző által olvasott mű hatása alá.

Nem túloz a szerkesztő, amikor az előszóban az írások „*szinte művészeknek mondható kvalitásairól*” szól. A Nemzedékről nemzedékre című fejezetben felteszi a kérdést egy óvónő: „*Lehet tárgyilagosan, »vallomás« nélkül írni érzelmeinkről, példaképeinkről, az átadás szorító szükségességéről?!*” A kötet szerzői – gyerekek, szülők, nagyszülők, pedagógusok, lelkészek, könyvtárosok, orvosok stb. – megsejtették, hogy nem lehet, a csodákról, amit egy-egy olvasmány tehet az emberben, csak a mesék nyelvéen szólhat hitelesen az ember.

A pályamunkákat közlő első három részben előbb kisgyerekekről olvashatunk, akik megértették, hogy „*éppen olyan fontos a könyvekből okosodni, mint gólokot rúgni*”; majd kamaszokról, akik számára ha nem lett volna egy-egy olvasmány, talán még a fejükben forogott „*önmarcangoló gondolatok is életre kelhetnek volna*”, hogy megsemmisítsék őket, de akiket néha még „*csodálatos szépség emel föl varázsszönyegére és magával repít a mesék elbűvölő világába...*” Felnőttek sokszor évtizedes távlatokba tekintenek vissza, hogy kedvenc olvasmányaikról megállapíthassák: „*Ezek azok a könyvek, amelyekből felismertem – felismerem – önmagam, amelyeknek szereplői én magam voltam – vagyok, eseményei velem történtek – történnek.*” S volt, akinek Reviczky Gyula, volt, akinek Mikes Kelemen, volt, akinek Lázár Ervin, volt, akinek Kosztolányi Dezső segített...

A következő fejezetben anya- és apa-mesékkal találkozunk, történetekkel szülőkről és gyerekekről, akik esténként együtt olvastak/olvasnak vagy találtak/találnak ki meséket, hiszen a közös olvasmányok, közös mesék mintegy hídként kötik össze a generációkat. Tulajdonképpen ennek a hídnak a jelentőségéről szólnak a Nemzedékről nemzedékre fejezetben található írások is.

„*Hivatásosok*”, azaz könyvtárosok, pedagógusok is leírták sokszor szívszorító élményeiket. Szóltak kirekesztett, magányos gyerekekről, akiket egy-egy mese segített, hogy a csoport befogadja őket, sérültekről, betegekről, akik számára a mese,

az olvasás menekülést jelentett, közösségekről, ahol a mese segítségével rendet lehetett tenni.

Külön fejezetbe gyűjtötte a szerkesztő a Biblia rendkívüli erejéről szóló írásokat, a Könyvek, életünk mérföldkövei részben pedig az egy-egy műalkotáshoz kötődő különböző élményekről olvashatunk. A befogadás során az ember értelmezi, újraértelmezi az olvasmányt, hiszen a műalkotás általános mondanivalóján túlmenően saját élethelyzetének, problémáinak megoldását is keresi a műben. Hogy végül mindenki számára megnyugvást nyújthat ugyanaz a könyv, függetlenül kortól, élethelyzettől, noha mindenki számára egy picit mást is jelent, jól példázzák a Garcia Márquez Száz év magányáról, Fekete István regényeiről, Aldrich És lámpást adott kezembe az Úr című könyvéről vagy Porter Az élet ajándéka kötetéről, stb. írott vallomások.

Nemcsak az olvasás révén szabadulhat meg az ember a problémáktól, találhat megnyugvást, vagy választ a kérdéseire. Az utolsó fejezetben olyan esetekről olvashatunk, ahol az alkotó munka, pl. vers-, napló-, meseírás segített egy-egy nehéz időszak túlélésében.

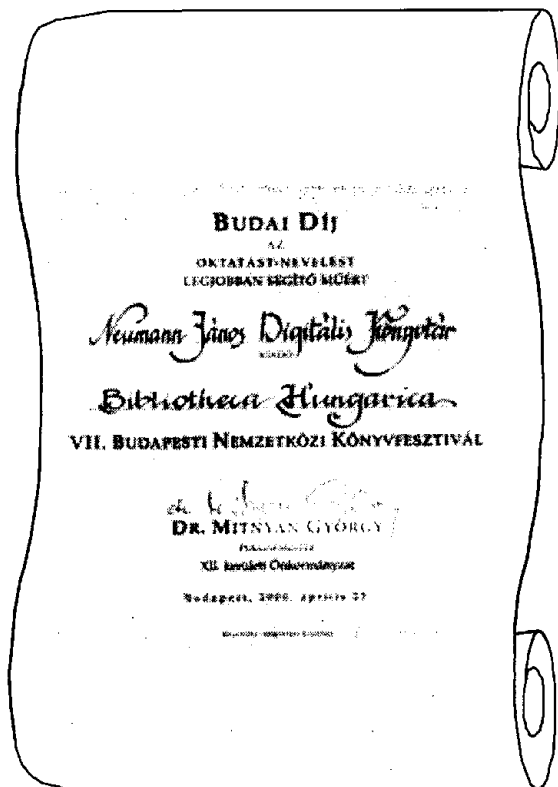
„... mindenkinek, akinek van, adatik, és megszorítottatik; akinek pedig nincsen, attól az is elvétetik, amije van” – olvashatjuk Máté evangéliumában. Az élménybeszámoló végigolvasása után Pápayné Kemenczey Judit záró tanulmánya is ezt érzékelteti velünk (Első olvasmányélményem és akinek köszönhetem). A vallomások önmagukban egy nagyon szép, ideális világot jeleznének, hiszen az írók mindegyike szereti az olvasást, a könyveket – a való világban azonban az olvasók táborával szemben egy sokkal nagyobb tábor áll: a nem olvasóké, s mindaz a segítség, amit az olvasás, a könyv, a mese nyújthat, e nagyobb tábor számára nem, vagy csak kevéssé érték. Egy tizenéves diák írja: *„A könyvek iránt már kiskoromban sem vonzódtam, mert unalmasnak tartottam. [...] Amit olvasok, akár halkan, akár hangosan, nem értem a szövegét”*. Vajon neki és sok másik hasonló helyzetben lévő társának hogyan segíthet, egyáltalán segíthet a könyv, az olvasás? A kérdés is csak homályosan van megfogalmazva a könyvben, választ pedig nem kaphatunk rá, hiszen egészséges tizenéves diákoknak már nem olvashatunk mi segítségnyújtás gyanánt (el sem fogadnák tőlünk), de hiába adunk a kezükbe könyvet, ha úgysem értik a leírt szöveget!

A Segített a könyv, a mese című könyv külön értéke, hogy a számos pozitív példa mellett szól a másik táborról is. Bartos Éva a bevezető tanulmányban (Éltető irodalom) előbb egy ideális világot fest elénk: a gyerekek az óvodában megismerik a mese örömét, majd *„a könyvekkel való kapcsolat az iskolában teljesedik ki, az olvasási készség elsajátítása révén”*, s lassan kialakul a *„felkészült, műélvezetre nyitott befogadó magatartás”*. Kár, hogy mindjárt hozzá kell fűznie, hogy a gyakorlat egy kicsit más, kár, hogy a záró tanulmány példái sem ezt igazolják teljes mértékben. Sok családban megszűntek a meghitt együttlétek, a mesélés, a felolvasások, sokszor a szülői szigor, a rákényszerített feladat elriaszthatja a gyerekeket az olvasástól, a mértéktelen tv-nézés mellett a könyvélmények háttérbe szorulnak. Sok gyerek, aki kicsi korában ámulva hallgatja a szülőket vagy az óvó néni meséit, a későbbiekben lemond az olvasás öröméről: *„Nagyon izgultam, hogy minél előbb megtanuljak olvasni... Most nem szeretek”* – írja egy hatodikos kislány. Kár, hogy azok sem olvashatnak kedvük szerint, akik tudnak, szeretnek olvasni, mert az iskolában a szépirodalom is csak ismeretanyaggá válik, s a gyerekeknek nincs idejük elgondolkodni egy-egy mű csak nekik szóló üzenetén.

Szerencsére vannak olyan felnőttek, akik sokszor ösztönösen könyvvel, mesével, beszélgetéssel, felolvasással segítik a környezetükben élő gyerekeket problémáik megoldásában, vannak olyanok, akik bíznak a könyv segítő erejében, hiszen azok a gyerekek, „*akik kaptak gyermekkorukban olvasmányélményt, mesét, lelki segítséget, később mindig adni akarnak: könyvet, szeretetet, mesét*”. Jó, hogy vannak olyanok, akik mindezt megfogalmazzák, hogy vannak olyan könyvek, amelyek felhívják az olvasás hasznára a figyelmet – és jó, ha vannak olyan pedagógusok, könyvtárosok, szülők, akik elolvassák az ilyen írásokat, hiszen a visszaemlékezések, élménybeszámolók során sok olyan egyszerűnek tűnő módszert tanulhatunk, amellyel szebbé tehetjük a gyerekek jövőjét.

Nagy Júlia

(Segített a könyv, a mese. Vallomások életről, irodalomról, olvasásról. Szerk. Bartos Éva. Budapest, Magyar Olvasástársaság, 1999. 200 p.)

GRATULÁLUNK!

Megjelenik: általában 30 nap alatt.

Elnökségi hírek

A május 23-án megtartott elnökségi ülés a 32. vándorgyűlésre (Esztergom) vonatkozó kérdéseket tárgyalta napirendjén. A regisztráltak száma közel 800 fő, a programot és ezen belül a szekcióülések programját az elnökség jóváhagyta. A szokásos kiállítás mellett még külön lesznek hazai fejlesztésű szoftver bemutatók, a vándorgyűlés programját idén sportversenyek is színesítik. További információ az MKE honlapján található: <http://www.bibl.u-szeged.hu/MKE>

Mi történt a szervezetekben?

Társadalomtudományi Szekció – a szekció az OSZK és az MTA Művelődéstörténeti Bizottságával együttműködve megrendezte a „Muzeális könyvállományt őrző gyűjtemények első találkozóját” 2000. május 9-én, 9.15-kor az OSZK-ban. A program Monok István, Biszak Sándor, P. Vásárhelyi Judit, Berecz Ágnes, Farkas Gábor, Keveházi Katalin és Spielmann Mihály előadásaiából állt össze.

Zenei Könyvtárosok Szervezete – a szervezet a következő rendezvényét 2000. május. 22-én hétfőn 10.30-tól tartja a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteményében (Bp. V., Roosevelt tér 9.) a programban szerepel: „Magyarországi kottacímmlapok – 1848–1867” című kiállítás és Gurmai Éva zenetudós előadása az Erkel előtti magyar operajátszásról.

Rövid hírek

Kérjük, hogy legkésőbb június 15-ig küldjék meg a szervezetek javaslatukat a titkárságra az idei MKE emlékérmek odaítéléséhez.

Pályázatok

Az MKE az alábbi pályázatokat nyújtotta be a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Kollégiumához: Az olvasás évének szakmai előkészítése érdekében szervezett mentorképző olvasótábor; Öt, a magyar könyvtárosok, integrációs szakemberek európai integrációs felkészítését célzó tanfolyam szervezése; A könyvtárak és a helyi média viszonya – regionális konferencia; A könyvtár és az európai integráció címmel anket a Békés Megyei Könyvtár Európai Információs Pontjában; Re-

gionális konferencia a magyar líra ezredfordulós állapotáról az alföldi megyék és határon túli könyvtárosok részvételével; Külföldön élő magyar könyvtárosok V. szakmai tanácskozása, központi témája: Közös múlt, közös jövő; Telematikai tanfolyamokon való részvétel szervezése és támogatása; Határon túli magyar könyvtárosok részvételének támogatása az MKE 2000. évi Vándorgyűlésén és konferenciáin.

Képzés

Az NKA támogatás elnyerése esetén idén is sor kerül a telematikai továbbképzésre (MKE–INKA együttműködés).

Lezajlott rendezvények

„Felsőoktatási integráció és a könyvtárak” címmel tanácskozást tartottak 2000. április 20-án az OSZK-ban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma és a Főiskolai és Kari Könyvtárigazgatók Kollégiuma szervezésében. Az alábbi előadások hangzottak el: Megnyitó: dr. Ambrus Zoltán elnök, Magyar Könyvtárosok Egyesülete; A felsőoktatási integráció és a könyvtárak: dr. Kiss Ádám helyettes államtitkár, Oktatási Minisztérium; Integrációkon innen és túl – angliai tapasztalatok: Czigány Magda igazgató, Könyvtári és Audiovizuális Szolgáltatások, Imperial College, London; A könyvtárak helye, szerepe és finanszírozása a felsőoktatási intézmények szerkezeti átalakítása után: Huszár Ernőné dr. elnök, Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma; Könyvtár, könyvtáros, felsőoktatás: dr. Voit Pál elnök, Főiskolai és Kari Könyvtárigazgatók Kollégiuma; Az elektronikus információszolgáltatás országos rendszere: dr. Téglási Ágnes főtanácsos, Oktatási Minisztérium.

Előkészületben

A Mezőgazdasági Szekció 2000. május 30-án (kedden) 10.30-kor fórumot rendez az agrár-felsőoktatási intézményeket érintő integrációról, OMgKDK, Budapest, Attila út 93., 1012.

A Békés Megyei Könyvtár és a Körös Irodalmi Társaság az Ünnepi Könyvhéten rendezvénysorozattal várja az érdeklődőket: május 29.: A hontalanság metaforái, május 31.: Hold alatt repülő szekér, június 6.: A Kortárs magyar írók, június 9.: Irodalmi multság a szabadban. További információ az MKE titkárságán található.

Nemzetközi kapcsolatok

Az MKE 2000. évi Vándorgyűlésére az egyesület ismét meghívja a külföldi társegyesületek képviselőit.

Társegyesületek, rokon szervezetek

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség közgyűlését 2000. május 24-én tartja az OSZK-ban, IKSZ elnökségi ülés 2000. június 21-én lesz a Hold utcai tárgyalóban.

A Neumann-ház (www.neumann-haz.hu) CD-ROM konferenciát tart bemutatóval és vásárral egybekötve 2000. május 25-én 10-től 18 óráig az Országos Széchényi Könyvtár VI. emeleti előadótermében (Budapest I., Budavári Palota F. épület).

Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiuma közgyűlését 2000. június 1-én rendezi meg, a SZIE Állatorvos-tudományi Könyvtárában.

Előzetes rendezvénynaptár:

Magyarországon:

- Biztonságos Internet – BIK'2000 Konferencia, 2000. május 22–23. Budapest, Kongresszusi Központ, Magyar Adatbázisforgalmazók Szövetsége
- „Az Internet etikáról” rendezvény, 2000. május 26., OSZK, MKE Műszaki Szekció
- Az idei Ünnepi Könyvhét 2000. június 1–5. között lesz
- VII. Országos Tanácskozás: A helyismereti gyűjtemények létrejötte a közkönyvtárakban – Jeles elődök életműve, 2000. július 26–28., Székesfehérvár, az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete–MKE Bibliográfiai Szekció–Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár rendezésében (<http://www.vmmk.hu/hksz>)
- Az MKE 32. Vándorgyűlése, 2000. augusztus 10–12., Esztergom
- A magyar könyvtárosok V. szakmai találkozója, 2000. augusztus 17–19. Budapest, OSZK
- A Társadalomtudományi Szekció szervezésében konferencia lesz „Szürke irodalom” elektronikus környezetben címmel 2000. november 14-én az OSZK-ban.
- Az MKE, MKE TTSz Frankofil csoport, IKSZ és a Francia Intézet közös konferenciát rendez 2000. október 5–7. „Könyvtári management” témában Budapesten, a Francia Intézetben
- COMPFair 2000, Budapesti Vásárcsopont, 2000. október 31–november 4.
- Az MKE Műszaki Szekciója „A tudomány napja” címmel konferenciát rendez, 2000. november 3., Budapest
- 30 éves a Műszaki Szekció, 2000. december 2., MKE MSZ, OMIKK

Külföldön:

- 2000. május 22–25. Pioneering Tomorrows Internet. TERENA Networking conference 2000, Lisszabon, Portugália, <http://www.terena.nl/tnc2000/>
- 2000. május 28–30. 28th annual conference of the Canadian Association for Information Science, Edmonton, Alberta, további információ: <http://www.hssfc.ca/Cong/CongressInfoEng.html>
- 2000. május 30–június 3. Hypertext 2000, június 2–7. Digital Libraries – San Antonio, Texas, USA, további információ: <http://www.ht00.org/> és <http://www.dl00.org/>
- 2000. május 22–26. Information Technology and Journalism, The Fifth International Conference, Dubrovnik, Horvátország (<http://www.fpzg.hr/itm>)
- 2000. május 28–30. Dimensions of a Global Information Science, 28th Annual Conference of the Canadian Association for Information Science, Edmonton, Alberta, Kanada

- 2000. június 14–július 14. IGSS 2000 címmel az International Graduate Summer School nyári továbbképzéseket szervez; <http://www.dil.aber.ac.uk/IGSS/>
- 2000. június 21–23. VR (Virtual Reality) World Congress III, Adams Mark Hotel, St. Louis, MO, USA (<http://www.cyber-wizard.co.uk>)
- 2000. július 6–7. ALCTS Preconference on Metadata, Chicago, USA
- 2000. július 6–13. 2000 ALA Annual Conference, Chicago II, USA; e-mail: intl@ala.org
- 2000. augusztus 17–19. ELECTRONIC PUBLISHING IN THE THIRD MILLENNIUM, Kaliningrad/Svetlogorsk, Russia
- 2000. augusztus 13–18. Conference of International Federation of Library Associations, Jeruzsálem, Izrael
- 2000. augusztus 21–24. Managing the preservation of periodicals and newspapers, IFLA Symposium, Párizs, Franciaország
- 2000. szeptember 11–12. International Conference on Copyright and the Cultural Industries: Economics, Law and Management, Erasmus University Rotterdam, Hollandia (e-mail: towse@fhk.eur.nl)
- 2000. szeptember 18–20. ECDL2000 – The Fourth European Conference on Research and Advanced Technology for Digital Libraries, Lisszabon, Portugália; <http://www.bn.pt/org/agenda/ecdl2000/>
- 2000. október 16–19. GLOBAL 2000: The Information Age: Challenges Opportunities The Second Worldwide Conference on Special Librarianship, Brighton, Egyesült Királyság (www.slaglobal2000.org)
- 2001. január 29–31. 9th International BOBCATSSS Symposium on Library and Information Science – OPEN 2001: Knowledge, Information and Democracy in the Open Society: the Role of the Library and Information Sector, Vilnius, Litvánia. (www.bobcatsss.com)

Állást keres:

Főiskolai végzettséggel 8 órás munkakört keres Bükkösi György, telefon: 344-4023. – Entz Ferenc ELTE TTK végzettséggel könyvtáros, dokumentátor állást keres, telefon: 365-4075. – Frecska Ildikó végzős hallgató (Eötvös József Főiskola) nem közalkalmazotti besorolással, tájékoztatói, feldolgozó 6 vagy 8 órás munkát keres, telefon: 06-28-447-631. – Dr. Radnóti Róbert magyar–könyvtár szakos egyetemi végzettséggel bármilyen könyvtáros munkakörben állást vállal 8/4 órában, telefon: 257-0940. – Sass Kálmánné főiskolai végzettséggel 6 vagy 4 órás kölcsönző/tájékoztató munkakörben, kis könyvtárban szeretne dolgozni, telefon: 356-8653. – Nyugdíjas kolléganő középfokú könyvtárosi és más szakirányú egyetemi végzettséggel 4 vagy 6 órás állást keres „Telefon: 403-3302” – „Ágnes sürgős” jellegre könyvtáros asszisztens állást keres. – Okleveles könyvtárosnő francia, angol kezdő szintű nyelvismerettel könyvtárosi állást keres, telefon: 256-8983 – Bánfi István György 2000. szeptembertől keres könyvtáros, olvasótermi felügyelői állást, német orosz, francia, olasz nyelvismerettel, a Maryland egyetemi budapesti tagozatán végzett, telefon: 06-23-338-466. – 22 éves könyvtári gyakorlattal, középfokú végzettséggel 8 órás állást keres Vasánits Lászlóné, telefon: 325-5369. – Felsőfokú könyvtári informatikus végzettséggel (OSZK), Horizon, TINLIB gyakorlattal feldolgozó, olvasószolgálati 8 órás munkát keres azonnali kezdéssel

Molnár Andrea, 1089 Bp., Korányi S. u. 20. I. 13. – Könyvtár szakos egyetemi végzettséggel, német nyelvvizsgával, angol nyelvismerettel, könyvtár–informatikus felsőfokú végzettséggel, adatbázisok kezelésében, interneten való keresésben, tájékoztatásban, szövegszerkesztésben és dokumentációs feldolgozásban gyakorlatlalt állást változtatnék. Jelige „Változás” – Felsőfokú könyvtáros végzettséggel, nyelvismerettel, számítógépes jártassággal, gyakorlattal rendelkező kolléganő 8 órás feldolgozói munkakörben állást változtatna. „Hivatás” jeligére. – „Állást keres” jeligére ELTE főiskolai diplomával, passzív angol nyelvtudással 8 órás munkakört (feldolgozói, olvasószolgálati, tájékoztatói) keres hölgy.

Állást kínál:

A BKAÉ Államigazgatási Kar Könyvtára – Bibliotheca Publica érettségivel rendelkező 6 órás munkatársat keres könyvtári kapuügyelet–adminisztratív munkakörbe. Az önéletrajzokat vagy levélben (1118 Bp., Ménesi út 5.) vagy e-mailen kérjük (*agnes@mail.aif.hu*) Érdeklődni a 386-9474-es telefonon lehet. – Az ELTE ÁJK Kari Könyvtára (Bp. V., Egyetem tér 1-3.) két, szakirányú felsőfokú végzettségű, kezdő vagy 1-2 év gyakorlattal rendelkező könyvtárost keres feldolgozó ill. olvasószolgálatos munkakörbe. Kezdés: 2000. szeptember 1. Jelentkezés: Jägerne Fűrstner Krisztina könyvtárvezetőnél, telefon: 266-3005 vagy e-mailen: *kjager@ludens.elte.hu* – A Magyar Képzőművészeti Egyetem könyvtára fiatal, barátságos, könyvtárkezelői – vagy főiskolai végzettséggel rendelkező kollégát keres számítógépes kölcsönzési és egyéb olvasószolgálati feladatok ellátására. Érdeklődni lehet: Molnár Mártánál, telefon: 342-1738/18 vagy *marta@voyager.arts7.hu* – Az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár munkatársat keres számítógépes tájékoztatási feladatok ellátására és az ezekhez kapcsolódó (pl. elektronikus folyóiratokra, adatbázisokra épülő) szolgáltatások fejlesztésére. A pályázó lehetőleg felsőfokú könyvtárosi/informatikai végzettséggel, vagy műszaki, illetve természettudományos végzettséggel és informatikai szakismerettel/gyakorlattal rendelkezzen. Angol nyelvtudás szükséges, legalább középfokú C nyelvvizsga után pótlék jár. Bérézés a közalkalmazotti bértábla alapján megállapodás szerint. Jelentkezés életrajzzal Szántó Péter igazgatónál, 1088 Budapest, Múzeum u. 17., telefon: 338-4837, fax: 318-0109, e-mail: *dirlibr@omk.omikk.hu* – Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvfeldolgozó osztálya várja felsőfokú szakirányú végzettséggel rendelkező fiatal munkatárs jelentkezését állományérkeztető és feldolgozói munkakörbe, integrált számítógépes rendszerben. Jelentkezésüket várja előzetes időpont-egyeztetésre Bacsoni Tamásné osztályvezető. Telefon: 224-3752. E-mail: *bacsoni@oszk.hu* – A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár (9021 Győr, Baross G. u. 4.) olvasószolgálatos könyvtárost keres, további információ: Antalné Hujter Szilvia, telefon: 06-96-328-231. – A Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár igazgatói állást hirdet, a pályázat részletei a Kulturális Közlöny 8-as számában találhatóak. Ugyanakkor keresünk olvasószolgálati munkakörbe fiatal, angolul beszélő munkatársat. További információ: Cserey Lászlóné dr., igazgató, Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Könyvtár, telefon: 478-4226 – A MATÁV Rt. Információs hálózati osztálya szakirányú felsőfokú végzettségű, angol nyelvismerettel rendelkező könyvtárost keres, egyszemélyes infotéka működtetésére Sopronban (Széchényi tér 7–10.) A pályázatokat az alábbi címre kérjük

eljuttatni: Matáv Rt. DILázár Lilla, 1013 Budapest, Krisztina krt. 32. telefon: 457-4858. – A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár (9021 Győr, Baross Gábor u. 4.) felsőfokú végzettségű könyvtárost keres olvasótermébe olvasószolgálati munkakörbe augusztus 1-jei belépéssel. Jelentkezni lehet Tuba László igazgatónál vagy helyettesénél, telefon: 06-96-319-997, e-mail: szaki@mail.kkmk.h – Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Központi Könyvtára érettségizett titkárnőt keres az igazgatóság ügyviteli feladatainak ellátására. A számítógépes szövegszerkesztői gyakorlat előnyt jelent. Bérezés a közalkalmazotti bértábla szerint. Jelentkezni Csabay Károly igazgatóhelyettesnél lehet: telefon: 34-30-148-4470, e-mail: csabay@isis.elte.hu – Library – Central European University Librarian The Central European University Library is looking for a qualified librarian to work in the collection management department. Responsibilities will include cataloguing, as well as reader services. Excellent command of the English language is a must, knowledge of other, especially Eastern-European languages is a plus. Those who hold a university degree in the humanities are especially encouraged to apply. Deadline for application: June 10, 2000 Please send applications to: attn. Maria Szlatky, Head Librarian 1051 Budapest, Nador u. 9. e-mail: library@ceu.hu fax: +36-1-327-3041 The Central European University is an equal opportunity employer. CEU Library Nador u. 9. Budapest H-1051 Tel.: +36-1-327-3099 Fax: +36-1-327-3041 e-mail: library@ceu.hu <http://www.library.ceu.hu>

* * *

Szerkeszti: Jáki Éva

Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634

E-posta: MKE@OSZK.HU

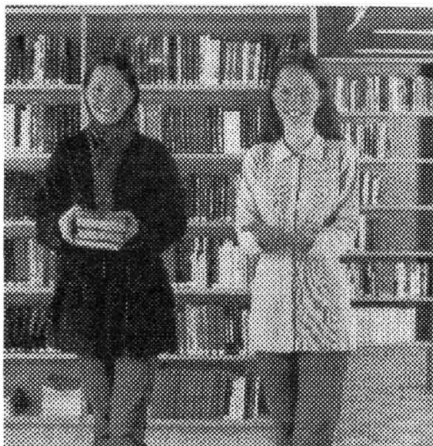
Checkpoint®

Őrizzük meg értékeinket!

A könyvtári állományokra sajnos sokkal kevesebb pénzünk van, mint amennyit szeretnénk. Hogy a beszerzésekre fordított összegeket ne a hiányok újbóli beszerzésére, hanem új könyvek vételére fordíthassák a könyvtárak, szükség van a meglévő állományok védelmére.

A hatékony megoldást erre a problémára a rádiófrekvenciás könyvtár-védelmi rendszerek jelentik, melyek megvédik az Önök könyveit is a lopásoktól. A Checkpoint több mint három évtizedes tapasztalatával megóvja az Önök értékeit. Elegáns és megfizethető megoldásaival segíti a könyvtárak munkáját abban, hogy a beszerzésekre jutó összegekből a legnagyobb legyen a gyarapodás.

Checkpoint

**Checkpoint Systems Hungary
Kft.**

Budapest 1155

Dembinszky u. 1

Tel.: 06 1 30 50 100

Fax.: 06 1 30 50 101

www.checkpointsystems.com

